

FLORICA DIMITRESCU

ELEMENTE JAPONEZE RECENTE ÎN LIMBA ROMÂNĂ

Prietenei mele, Laura Vasiliu,
„la aniversară”

Din totdeauna, țările îndepărtate de continentul nostru au exercitat asupra Europei o atracție deosebită. Totul părea – și era! –, în primul rând din cauza distanțelor geografice greu de parcurs, necunoscut, misterios; iar barierei datorate „depărtării” li se adăugau și cele ale sistemelor de scriere cu alfabet diferite: arab, ebraic, japonez...

Cu timpul însă, în special prin relatările din cărțile de călătorie și apoi/sau în același timp prin relațiile directe cu persoane venite de pe meleaguri îndepărtate, europenii s-au apropiat de țările exotice și au început să le cunoască obiceiurile, obiectele specifice etc., ceea ce a însemnat și că o serie de elemente ale limbilor respective au început să aibă circulație în idiomurile europene, printre care și în limba română.

În cele ce urmează ne vom ocupa de limba cea mai îndepărtată, geografic vorbind, de japoneză¹ și de îmbogățirea lexicului românesc cu elemente din Țara Soarelui Răsare.

Cum și unde se prezintă în română elemente ale vocabularului japonez? Mai întâi unele lexeme de origine japoneză au apărut indirect, în cărți traduse dedicate Japoniei, apoi în scrieri ale unor călători, diplomați, ziariști români (jurnale sau note de călătorie, reportaje sau articole) despre Japonia. Aici nu trebuie neglijată importanța școlii, a studiului istoriei Extremului Orient, în special la nivelul liceului, accesibil tuturor. În fine, elementele japoneze au putut pătrunde și prin contacte directe, de exemplu cu spectacole de teatru date în turnee de

¹ *Primul dicționar româno-japonez*, elaborat sub direcția lui Radu Flondor, a apărut la Tokio în 1940, în 100 de exemplare, dintre care însă marea majoritate a dispărut o dată cu scufundarea vaporului cu care erau expediate în România la începutul celui de al doilea război mondial. În 1973 prof. Jorio Otaka l-a reeditat în cadrul „Cercului de limbă și de cultură româno-japonez din Osaka”. Apărut în condiții grafice excepționale, acest *Dicționar româno-japonez* reprezintă, după Takahru Mitsui – unul dintre autorii încă în viață din grupul de redactori din 1940 –, „o mare contribuție la dezvoltarea schimburilor culturale între cele două țări” (*Prefață*, p. V). Unele critici aduse acestei ediții, ca și unele sugestii pentru o nouă ediție, în Dimitrescu, O., p. 585-587.

artiștii japonezi, cu „zile” sau „săptămâni” ale culturii japoneze în țara noastră² etc. Un rol deloc neglijabil l-au jucat relațiile economice și tehnico-științifice între România și Japonia. Totul s-a intensificat după Revoluția din decembrie 1989, când au apărut multe cărți scrise de români despre Japonia și când contactele economico-științifice cu această țară îndepărtată s-au înmulțit; bine cunoscuta grijă a japonezilor pentru calitate nu a făcut decât să-i crească renumele bine meritat. Un singur exemplu: giganzii electronici Seiko și Hitachi și-au propus ca deviză „mai puțin de 500 de defecte la 1 000 000 de piese produse”! (Mod., p. 355). Se poate afirma, deci, că „ofensiva” industrială japoneză s-a făcut simțită și în țara noastră în ultimii 10 ani, ceea ce nu a rămas fără consecințe și pe plan lingvistic.

Înainte de a intra propriu-zis în subiect, aș dori să prezint experiența mea în privința elementelor japoneze cu care m-am confruntat în viață. O fac cu conștiința că nu este un caz singular – în generația celor care au acum, în 2003, în jur de 70 de ani –, ci că și alți români au cunoscut, în general, unele cuvinte de origine japoneză cam în același fel (cu excepția unor situații particulare asupra cărora voi atrage atenția la locul cuvenit). Primul cuvânt de sursă japoneză pe care l-am cunoscut în copilărie (deși este clar că pe vremea aceea nu eram deloc preocupată de „originea” cuvintelor, ci doar să le înțeleg sensul) a fost în casă, unde partea adultă femeiască din familie purta *kimonouri*; într-adevăr, în anii '30 era moda acestui tip de capot (care, cel puțin la București, se cumpăra „de gata”, de obicei) din mătase cu fond negru sau în culori pale, lila, bleu, vernil, de pe care se desprindeau mari flori, îndeobște crizanteme, albe, galbene, roz. Ceva mai târziu, la începutul anilor '40, se purtau bluzele cu mânecile croite „kimono”. Tot în anii '40, la liceu, am învățat la istorie despre *samurai* și *bonzi*, despre *mikado* (termenul îl cunoșteam ceva mai dinainte, dar cu totul cu alt înțeles decât cel din „istorie”, din care provenea: era un joc cu bețișoare – mai târziu cunoscut tot sub un nume exotic, „maroco” – ce se găsea în toate magazinele cu jucării pentru copii) și despre *harakiri*, un privilegiu rezervat nobililor japonezi. Despre unele tehnici sportive japoneze (*karate*, *jiu-jitsu*) am aflat din ziare sau din relatările de la radio sau, mai târziu, după anii '60, de la TV. Apropo de TV: trebuie subliniat că are azi o imensă capacitate de a absorbi și propaga în mediile cele mai diverse, în straturile cele mai profunde și în colțurile cele mai îndepărtate, absolut toate „noutățile” pe care le vehiculează. Făcând un „salt” în timp trebuie spus că printr-un serial TV se explică în special „fructuoasa” carieră a cuvântului japonez *shogun* (despre rolul – nu de puține ori – nefast al TV, vezi N. Manolescu în R.lit., 47/1998, p. 1). Când în anii '70 au început să vină trupe de teatru din Japonia, am urmărit spectacole de tip *kabuki* și *nô*, deci am intrat în contact cu acești termeni direct și nu printr-un intermediar străin. Ceea ce urmează ține însă de experiența personală: în anii '60 am deprins *ikebana* de la o persoană care o cunoscuse „de la sursă”, iar la

² Cf., spre exemplu, „Festivalul culturii japoneze”, desfășurat la București și la Brașov între 10 și 14 mai 2000.

cursurile de vară ale Universității București am avut ocazia să întâlnesc mai mulți studenți japonezi de la care am aflat nu numai ce este un *saké*, dar și că un adevărat *kimono* trebuie să aibă un *obi*, care însă niciodată nu însoțea kimonourile știute din copilărie. Situația prezentată aici demonstrează că am venit în contact cu termenii citați nemediat, fără intermediul unor cărți, reviste etc., chiar dacă ei s-au fixat și prin apariția lor în diverse publicații. Astfel încât, după 1960, când am început să adun materialul lexical pentru DCR, am notat, din presa scrisă și de la TV (despre impactul căreia asupra limbii am amintit mai sus), unele cuvinte de origine japoneză pe care mai înainte le știam, în special, din „auzite”.

Este poate interesant de observat că, din perspectivă cantitativă, dacă în DCR a fost înregistrat un număr redus de cuvinte de proveniență japoneză timp de 20 de ani³ (1960–1980) (și anume termenii *amakudari*, *ikebana*, *karate*, *kogai*, *omozukai*, *tsunami*, *bunraku*, *yoruri*, *shamisen*, *saké*, *keplon*), în următorii 20 de ani, dar cu precădere în ultimii 10, au fost consemnate aproape de 9 ori mai multe lexeme de sursă japoneză! Menționăm că am păstrat criteriul din DCR de a înregistra noutățile lexicale exclusiv din presă. Evident, dacă, în cazul în speță, ne-am fi adresat cărților românești despre Japonia sau traducerilor din japoneză (direct sau printr-un intermediar european sau american), numărul de termeni japonezi ar fi crescut mult, dar am preferat să rămânem la mijlocul de comunicare cel mai răspândit.

Elementele japoneze înregistrate în limba română sunt, cu o singură excepție – sufixoidul *-șima-*, de natură lexicală: lexeme ce reprezintă cultura, civilizația, mentalitatea japoneză.

Iată, în cele ce urmează, inventarul cuvintelor de proveniență japoneză⁴ întâlnite în presă între anii 1960 și 2000, grupate după criteriile semantice (despre caracterul aleatoriu al acestui tip de clasificare, vezi lucrarea noastră *À propos des éléments italiens récents en roumain*, în RRL, XLII, 1997, nr. 5 – 6, p. 379-394), în ordine descrescătoare a frecvenței:

1. Sport – arte marțiale

aikido s. (1990) – Artă marțială de origine japoneză creată în 1931, bazată pe mișcări de rotație ale corpului – vezi *karateka* (prin fr., it. *aikido*; PR 1961 „calea păcii”, L 2000, NZ „calea uniunii spiritelor”; Walter, A. Fr., p. 248, JDC; DN 3) (jap. *ai* „armonie, unire”, *ki* „suflu vital, energie”, *do* „cale”).

³ Pentru cuvintele recent introduse în română din japoneză, vezi Dimitrescu, O., p. 586.

⁴ Mulțumim și pe această cale cercetătoarei franceze Dany Savelli pentru prețiosul ajutor dat prin explicații și indicații bibliografice despre limba și civilizația japoneză. De asemenea, gândurile noastre se îndreaptă cu grațitudine spre *La Maison de la Culture du Japon à Paris*, unde am întâlnit o ambianță propice unei cercetări științifice. Din țara noastră mulțumirile mele se adresează în special către profesorii Flavius Florea și Andrei A. Avram, care mi-au dat o serie de explicații privitoare la viața și la limba japoneză.

ippon s. – Punct decisiv în artele marțiale (judo, karate) – „În finala pentru locurile 1–4, F. W. 1-a învins prin *ippon* pe N. A.”. Sp., 9 VIII 84, p. 4 (jap. *i* „punct care determină câștigarea competiției”).

judo s. – Sport olimpic originar din Japonia – „Japonezul Jigoro Kamo, preluând elementele unui străvechi sport nipon, jiu-jitsu, a deschis prima școală de *judo*, într-o mică sală a unui templu celebru”. Sc., 22 XII 1979, p. 5. „Cu doi ani în urmă, când eu nu reprezentam mare lucru în judo, vicecampionul mondial al categoriei m-a învins atunci prin *nippon*” (corespunzător cu K.O. de la box); Sc., 25 V 80, p. 5. Vezi și *judoka*, *koka*; pron. *iudo* sau *giudo* (prin engl., fr., it. *judo*; DHLFr 1931) (din jap. *ju* „suplu” și *do* „cale”; această tehnică de luptă, „arta delicateții, a concilierii”, s-a creat în 1882 și s-a desprins din *ju-jitsu*, specific samurailor; Walter, A. Fr., p. 248; DN 3, DCR, DEX 2, DCR 2).

judoka s.m., f. „Sportiv care practică sportul judo – „... Șapte *judoka*... Din lotul selecționabililor români fac parte...” Sc., 4 V 83, p. 5. „Unul câte unul, *judoca* au apărut în sală echipați în kimonourile lor albe” Sp., 10 VII 84, p. 1; vezi și Sp., 9 VIII 84, p. 4. (pron. *iudoca* sau *giudoca*) (prin fr., engl., it. *judoka*; DHLFr, PR 1944; în engl. termenul mai vechi *judoka* – în care *-ka* desemnează profesiunea, ca și în *karateka* – a fost înlocuit cu *judoist*, *judoman* – BD 1969, s.v. *judoman*; DN3, DCR 2).

karaté s. – Metodă japoneză de luptă care face apel exclusiv la mijloace naturale atât la atac, cât și la apărare – „O femeie, bineînțeles, o femeie-detectiv, având grenade... înspăimântându-și adversarii la *karate*, vorbind cu ei autoritar, iar cu prietenii, iubiții și șerifii – feminin și mângâietor”. R.lit., 18 IV 74, p. 17. „Ofensivă, împotriva cui? Împotriva imaginărilor R. P. și T. bătuți măr în ședințele de *karate*”. R.1., 6 II 79, p. 2. (prin fr., engl., it. *karaté*; PR 1965, DMC 1960, BD 1968, DHLFr, DN 3, DCR, DEX 2, DCR 2) (din jap. *kara* „gol, dezarmat” și *te* „mână”).

karateka s. – Sportiv care practică sportul karaté – „Comisia de disciplină a federației l-a suspendat pe «căpitanul» cu pricina pe timp de 6 etape. Așteptăm și părerea colegiului de arbitri despre felul în care a reacționat arbitrul cu calități de *karateka*”. Fl., 26 VI 87, p. 22. „Trei *karateka* au susținut cu virtuozitate – cred că nu exagerez prea mult că în *Aiki-do* nu au nici o șansă, chiar dacă ești «dotat» cu ciomege și cu săbii. În fine, elevii cunoscutului *sensei* Alios Gurschi au scos la iveală câteva din tainele *jiu-jits*-ului”. Gaz. sp., 20 III 90, p. 2; vezi și *kata* (prin engl., fr., it. *karateka*; DHLFr, DPN, PR 1966, DN 3).

kata s. – Suită codificată de mișcări constituind un exercițiu de antrenament ce vizează puritatea gestului – „Mai întâi au intrat în arenă *karateka* din stilul *Shotokan* conduși de dr. ing. D.M. [...] După un *kata* (exercițiu specific) cu întreg grupul, *senseiul* a fost pus la o încercare de mare dificultate: nu mai puțin de patru «adversari» care s-au năpustit asupra lui, intenționând, firește, să-i dea «lovitura de grație». Dar, cu o abilitate de mare maestru la care poate să ajungă oricine îndrăgește acest sport – D.M. i-a neutralizat pe dată, ropotele de aplauze răsplătindu-i îndemânarea. Tot din *Shotokan* un alt *sensei* apreciat, M.U. (4 Dan),

cu 18 *karateka*, a lăsat o frumoasă impresie nu numai pentru sincronizarea grupului în executarea dificilului *kata* prezentat, ci și pentru un «număr» de senzație: țigara din gura unui *karateka* a fost retezată într-o clipă cu piciorul, o lumânare a fost stinsă, tot cu piciorul, iar o țiglă a fost prefăcută în țandări după o lovitură cu mâna goală. [...] Demonstrația de *Wushu* a fost deschisă de copilul M.B.” [...] Gaz. sp., 20 III 90, p. 1 (jap. *kata* „formă”).

koka s. „M.F. a câștigat pe rând întâlnirile cu cehoslovacul R.N. – prin «koka», olandezul B.S. – prin «yuko» și iugoslavul F.L. – prin «koka»... Sc., 15 V 1982, p. 5. „Luptând cu dăruire și ambiție, M.F. a obținut victoria la puncte (*koka*)” Sp., 9 VIII 84, p. 4. „Cel mai bine s-a prezentat D.D., învingător în finală prin „koka”. R.I., 19 XI 84, p. 7; vezi și Sc., 8 VII 84, p. 5 (jap. *koka* „efect, colț” M).

nippon s. (1980) – K.O. la judo – vezi *judo*.

sensei s. (1990) – maestru – vezi *karateka*, *kata*.

shotokan s. (1990) – stil de luptă *karateka* – vezi *kata*.

sumo s. – Luptă tradițională japoneză legată de cultul shinto între concurenți obezi – „După 20 de ani de activitate, Jesse Takamiyama, cel mai renumit luptător de *sumo* din Japonia, se retrage din competiții. În vârstă de 39 de ani [...] marele campion este originar din Hawaii, fiind singurul sportiv străin care a ajuns să biruie niponii în tradiționalul lor sport național! Nici nu a fost prea greu, de vreme ce Jesse are o alură impresionantă: 1,92 m și 200 kg! Stabilizat definitiv în Japonia și numindu-se acum Daigoro Watanabe, marele campion de *sumo* va activa ca antrenor”. Sc.t., 4 VI 84, p. 5. „Putem vorbi despre *sumo* ca despre un sport?” Fl., 21 X 86, p. 23. „Greutatea medie a luptătorilor *sumo* este în zilele noastre de 153,9 kgr.” D., 314/99, p. 15 (vezi și Fl., 21 XI 86, p. 2; cf. fr., engl., it. *sumo* DHLFr) („transcrierea atestată din sec. XX a unui cuvânt japonez cu sensul «luptă» PR 1981, L 2000; DN 3).

sumotori s. – Sportiv (luptător) care practică *sumo* – „Privesc la coloșii dintr-o fotografie apărută de curând în «Paris Match». Mi se pare a fi candidații la un record al obezității care să fie înscris în celebra «Guinness Book»”. „Nu este așa, deși în textul care însoțește fotografia se arată că bărbații au în jur de 120 – 250 kg. Ei sunt practicanții unui sport numit *sumo-tori*, ce-și are originea în Japonia. A existat chiar un cult, cu o vechime de 2 milenii, practicanții lui având parte de sanctuare sacre. Se pare că acest sport însemna pentru japonezi ceea ce înseamnă Turnul Eiffel pentru francezi”. Fl., 21 XI 86, p. 23 (prin fr. *sumotori* DHLFr, s.v. *sumo*, JDC, s.v. *sumo* și *sumotori*).

tackwodo s. „Tot în cadrul acestei ediții vor avea loc întreceri demonstrative, la baseball [...], judo feminin [...] și *tackwodo*”. I.B., 10 IX 88, p. 7.

yuko s. (1982), vezi *koka* (jap. *yuko* „efectiv, valid” M).

yusei-gachi s. „La gongul final, rezultatul a fost egal. Arbitrii au acordat decizia de învingător prin *yusei-gachi* (superioritate tehnică) lui W”. Sp., 9 VIII 84, p. 4.

wushu s. (1990), vezi *kata*.

O observație generală legată de terminologia sportivă: metodele japoneze de luptă sunt extrem de dure, dar numele lor duc cu gândul, îndeobște, la întreceri

pașnice, elegante: *judo* „arta delicatetei, a concilierii”, *karaté* „lupta cu mâinile goale”, *aikido* „calea păcii”. Ceea ce înseamnă că între expresie și realitatea de pe „terenul” sportiv este o „anumită” distanță!

2. Arte, literatură, spectacole

beni-e s. – Tip de stampă *ukiyo-e* – „Bijin (Curtezana) este o xilogravură de tip *beni-e*: doar placa de negru a fost trasă după o gravură în lemn, culorile fiind adăugate cu pensula”. R.lit., 37/96, p. 20 (format cu jap. *e* „pictură” JDC, s.v.).

bunraku s. – Teatru tradițional de marionete – „Programul... include spectacole de teatru clasic japonez de tipul „kabuki”, „nô” și „bunraku”, precum și spectacole și concerte”... R.lit., 9 IV 81, p. 22; vezi și *shamisen* – 1974 (prin fr., engl. *bunraku*; BD 1968, JDC, s.v. *loruri*; DCR, DCR 2).

buto s. – Spectacol de balet de avangardă creat la sfârșitul anilor '50, în care dansatorii sunt goi, cu capul ras și corpul vopsit în alb – „O oră de inițiere în dansul *buto* cu Hikane Otsubo”. R.lit. 40/96, p. 16 (prin engl., fr. *buto*; vezi Mod. 353, JDC, s.v.).

haiku s.n. – 1. Poezie de tip clasic japonez alcătuită din 17 silabe repartizate în trei versuri de câte 5, 7 și 5 silabe – „Lacnismul, economia extremă a *haiku*-ului nu poate fi comparată cu nici o virtute asemănătoare a vreunei specii lirice europene”. R.lit., 12 XII 74, p. 20. „Putem vorbi despre noi, așadar, în graiul desenat al unui mare pictor japonez. Ca în *haiku*-urile tălmăcite, în pendulările cărora legăm două lumi cu aceleași fire ascunse, din desenele lui I. M. se poate citi o poezie a locului și fizionomiilor românești”. R.lit., 10 IV 75, p. 1; vezi și 4 X 79, p. 21 (vezi și *spamku*); 2. (Despre texte în proză, scurte) de tipul *haiku*-ului – „Obsesia pentru concentrarea maximă a textului... m-a determinat să numesc textele lui Val Gheorghiu proze *haiku*” R.lit., 12/2000, p. 6 (prin engl., fr., it. *haiku*; BD, PR, DHLFr 1922; o contragere dintre jap. *haikai* și *hokku*; la început jap. *haiku* a avut sensul „amuzament, glumă”; *haikai* este atestat la Paul Eluard în 1920 în titlul antologiei „Pour vivre ici, onze *haikais*”), JDC, s.v. *haikai* (*haiku*) (vezi revista „Haiku”, volumașul *Haiku*, scriere și traducere din limba japoneză de Cristian Smărăndescu, București, 1994 etc.; DCR, DEX 2, DCR 2).

loruri s. (1974) – Narațiunea în teatrul de marionete japonez – vezi *shamisen* – (la origine numele unei fete, *Joruri*, personaj dintr-o poveste populară din sec. al XV-lea; vezi JDC, s.v., DCR, DCR 2).

kabuki s.n. – Gen de teatru tradițional japonez născut în sec. al XVII-lea, în care dialogurile alternează cu cântece și balet. – „Atunci când un japonez abordează acest subiect – «Critica literară și teatrul» – ar trebui poate să facă o expunere fie despre «*Kabouk*», fie despre «*Nô*». Într-adevăr, acesta reprezintă teatrul tradițional japonez. Datând din epoca Edo, adică din secolul al XVII-lea, teatrul *Kabouki* reprezenta pe scenă fapte istorice, legende și fenomene sociale. *Nô*, teatrul cu măști, exista încă din secolul al IX-lea”. R.lit., 24 VII 84, p. 21. „Poate că nicăieri lumea samurailor și a gheișelor nu este mai vie ca într-o sală de *kabuki*.”

Originară din sec. XVII, această formă de teatru reprezintă o îmbinare a dansului, cântului și artei scenice, interpretate exclusiv de actori bărbați, ce stăpânesc la perfecție tehnica mișcării și a declamației, transmisă, de altfel, din generație în generație. Măștile, costumele, dramatismul poveștii și al interpretării, marcate și de sunetele grupului de cântăreți la *shamisen*, flaut și tobe, creează o atmosferă magică, atemporală”. „22”, 5/2000, p. 15; vezi și 15/2000, p. 10; vezi *bunraku*, *kyogen*, *shingucki*, *nô* (1982) (scris și *kabouki*) (prin engl., fr., it. *kabouki*; PR 1895, DHLFr, DPN 1957, J, p. 65-67; DEX 2, DCR 2) (format din jap. *ka* „poezie, cântec”, *bu* „dans”, *ki* „tehnică, artă”).

karaoke s., adj. – Înregistrarea pe casete a muzicii fără cuvinte, destinată să acompanieze cântăreți ocazionali, sistem devenit la modă în anii '70 – „Cei prezenți au avut prilejul de a fi supuși unor concursuri de întrebări «dure», de *karaoke*, de dans și altele” Ev.z., 30 I 97, p. 8, „Se pare că au un succes nesperat concursurile *karaoke*” Naț., 23 XII 98, p. 2 (prin fr., it. *karaoke*; PR 1985; Walter, A. Fr., p. 248, „play back” J., p. 103, JDC, s.v.) (din jap. *kara* „gol” și *oke* „orchestrație”).

kyogen s. – Stil de teatru relaxant de tip farsă, jucat între piese *nô*, teatru foarte lung și greoi. „Ia naștere acum și teatrul *kabuki*, teatru comic, mai pe înțelesul tuturor, față de pretentiosul și adeseori plictisitorul teatru clasic *nô* (cu varianta lui comică *kyôgen*), care, pe lângă pletora de simboluri a fiecărui gest sau cuvânt, avea și dezavantajul că o reprezentație dura foarte mult. Or, în evul mediu, în Japonia ca și aiurea în lume, se naște societatea în care timpul produce bani” (Jacques le Goff). R.lit., 37/96, p. 21 (JDC, s.v.).

mie s. – Moment din teatrul *kabuki* în care actorul rămâne nemișcat pe scenă. – „În momentele de maxim dramatism, mișcarea se suspendă și actorul rămâne pentru câteva secunde nemișcat, într-o poziție spectaculoasă și cu o expresie a feței de mare efect. Asemenea „poze”, numite *mie*, sunt aplaudate la scenă deschisă”. „22”, 5/2000, p. 15 (JDC, s.v.).

mitate s. „Meritul principal al *ukiyô-e* este că se bazează pe *mitate*, o interpretare în registru popular a unor teme clasice”. R.lit., 37/96, p. 20.

nô s., adj. – Dramă lirică tradițională japoneză cu caracter religios. „Piesele lui... compuse în stilul tradițional al teatrului *nô*”. Cont., 11 V 79, p. 11. „Teatru *nô* (Cuvânt înainte, selecție, traducere și note de Stanca Cionca), Editura Univers.” Sc. 24 XII 82, p. 4. „Succese ale teatrului românesc peste hotare: Opinii ale unor oameni de cultură despre teatrul românesc; Semnificații ale zilei internaționale a teatrului; Teatru *Nô* în Japonia modernă [...]” Pr.R.TV, 26 III 83. „Nu poți deveni un bun actor *Nô* fără o vocație profundă, cu respect și venerație față de acest gen teatral care înseamnă: muzică, poezie și dans. Actorul *Nô* folosește masca, spre deosebire de cei *Kabuki* care apelează doar la machiaj. Actorul *Nô* își exprimă sentimentele prin gesturi simple și reținute. El susține spectacole de durată mai lungă și mai complexe, în ce privește subiectul și tehnica expresivă”. R.lit., 4 VIII 83, p. 4. – „Datând din epoca Edo, adică din secolul al XVII-lea, teatrul *Kabuki*

reprezenta pe scenă fapte istorice, legende și fenomene sociale. *Nô*, teatrul cu măști, exista încă din secolul al IX-lea”. R.lit., 24 VII 84, p. 21; vezi și Săpt., 18 VI 82, p. 4, R.lit., 22 VII 82, p. 24, 9 II 84, p. 22, 16 II 84, p. 16 (vezi și *kabuki*, *zen*, *kyogen*, *bunraku*) (prin engl., fr., it. *nô*; DHLFr, PR 1874; engleza a împrumutat termenul sub formele *noh* și *nô* în 1871; vezi DHLFr, s.v.; NZ; DCR 2) (jap. *nô* „talent”).

omozukai s. (1974) – Mănuitor principal în teatrul cu marionete japonez – vezi *shamisen* (DCR, DCR 2).

shingeki s. „Kabuki este considerat în Japonia «Vechiul teatru», avem însă și un «Teatru nou». Dar acesta nu se înscrie în orientarea noului roman sau a noii filosofii. Nu este deloc avangardist, este un teatru modern. «Noul teatru», care în japoneză se numește *Shingucki*, este un teatru care a luat ființă încă din 1837, fiind influențat de teatrul modern din Occident”. R.lit., 24 VII 84, p. 21. (În text *shinguchi* – probabil o formă greșit transcrisă a cuvântului jap. *shingeki* – este alcătuit din jap. *shin* „nou” și *gecki* „teatru”, vezi JDC, s.v.)

spamku s. n. „Mulți dintre abonații Internetului sunt pasionați de haiku. Până acum nimic deosebit. *Spam* e un produs alimentar roz și gelatinos, obținut din carne de porc, un fel de piftie. Unul dintre abonați i-a dedicat un haiku și a provocat rețeaua la un concurs de *spamku*. Poeți de toate naționalitățile... au realizat pe Internet peste 4000 de *spamku*-uri. Patru poeme din cinci își bat joc de celebra piftie”. R.lit., 36/96, p. 23 (probabil creație *ad-hoc*, glumeață, din *spam* și (*hai*) *ku*).

ukiyo-e s. – Gravură ce reprezintă curtezane și oameni de teatru – „*Ukiyo-e* înseamnă o prelucrare, o interpretare liberă a unor teme clasice” (sub formă de stampe)... Arta *ukiyo-e* („imagini ale lumii plutitoare”) din *uku* „a pluti” și *yo* „lume” apare în epoca Edo (1615–1868) și este strâns legată de dezvoltarea specific medievală a orașelor”. R.lit., 37/96, p. 20. Vezi și *mitate* (J, p. 78-79, JDC, s.v.; pentru *e* vezi *beni-e*).

3. Îmbrăcămintă

fuku s. – Veșmânt – „[Lui Miyake] nu-i place să fie numit stilist, ci fabricant de îmbrăcămintă. Spune despre creațiile sale: «În Japonia avem trei cuvinte, *yofuku*, care înseamnă haine occidentale, *wafuku*, care înseamnă haine japoneze, și *fuku*, care înseamnă bună dispoziție. Dacă mă întrebați ce fac, răspund nici *yofuku*, nici *wafuku*. Eu fabric buna dispoziție». „Curentul”, 7–8 XI 98, p. 19 (prin fr. *fuku*, DHLFr) (jap. *fuku* „veșmânt, uniformă”, M).

koshi-maki s. „În orașe, femeile poartă două șorturi scurte în jurul șalelor (*koshi-magi* și *suso-yoke*) peste care se pune cămașa și kimono-ul sau kimono-urile, legate cu o panglică subțire (*Shita-jime*). Peste acestea se leagă o eșarfă mare (*obi*) care este principala podoabă a costumației. Pentru a sta întins la spate, *obi* este înfășurat pe un fel de pernuță (*obi-age*), iar jos este legat cu o altă panglică frumos colorată (*obi-dome*)”. R.lit., 7/96, p. 21.

obi s. (1996) – Centură lată și lungă care se pune la mijloc, peste kimono – vezi *koshi-maki* (prin fr., engl., it. *obi*; PR 1551).

- obi-age** s. (1996) – Pernuță pe care este înfășurat obi – vezi *koshi-maki*.
obi-dome s. (1996) – Panglică colorată care leagă obi – vezi *koshi-maki*.
shita-jime s. (1996) – Panglică ce leagă kimonoul – vezi *koshi-maki*.
suso-yoke s. (1996) – Șorț scurt purtat în jurul șalelor – vezi *koshi-maki*.
yofuku s. (1998) – Haină de tip occidental, mai precis, european; vezi *fuku* (DHLFr jap. *yo* „Europa”, „Occident”, *yofuku* „rochie” Le H, p. 996)
wafuku s. (1998) – Haină tradițională japoneză, kimono somptuos – vezi *fuku* (JDC, s. v. *kimono*).

4. Viața de toate zilele

aokan s. – „Zeci de mii de zilieri care dorm în așa numitele *aokan-uri* (parcuri) sau *doyas*, cuburi fără ferestre, supraetajate, pentru folosința unei singure persoane (UPI)”. R.l., 2 X 82, p. 6.

bijin s. f. 1996 – Curtezană, femeie frumoasă – vezi *beni-e* (jap. *bijin* „femeie frumoasă”).

gohei s. „Ceea ce reprezintă un semn distinctiv al sanctualelor shintoiste este porticul numit *Torii*, de formă caracteristică, reprezentând doi stâlpi verticali de lemn, piatră sau bronz, uniți în partea de sus de alți doi stâlpi orizontali, cel de deasupra având capetele curbate spre cer. De această poartă atârna o frânghie de pai de orez (*shimenawa*) și fâșii de hârtie albă (*gohei*), marcând limita incintei sacre”. „22”, 5/2000, p. 15.

hibakusha s. – Termen datând din 1945 pentru a-i desemna pe supraviețuitorii bombardamentelor nucleare, iradiați sau nu de acestea – „Noi, acești *hibakusha* (cum sunt numiți acolo cei atinși de holocaustul nuclear), nu putem uita suferințele”. Fl., 1 VIII 82, p. 22; „Konishi este un *kibakusha*. Astfel sunt numiți supraviețuitorii bombardamentelor atomice de la Hiroshima și Nagasaki”. R.l., 27 XII 83, p. 6. „Fapt este că astăzi *hibakusha* este unul din cuvintele limbii japoneze cu cea mai întinsă arie de cunoaștere pe toate continentele. *Hibakusha* înseamnă «supraviețuitor al bombardamentelor atomice»”. R.l., 13 VIII 85, p. 6; vezi Sc., 12 XII 84, p. 6 (scris și *kibakusha*); vezi și *terrashima* (prin engl. *hibakusha*, BD 1970, JDC, s.v.; DCR 2).

gin s. – „Cartierul *Ginza* este replica japoneză a renumitei Champs Elisée. Zona are o tradiție comercială de secole, aici fiind pe vremuri birourile pentru controlul pieselor de argint, numit *gin* în japoneză”. „22”, 5/2000, p. 16 (jap. *gin* „argint”, *Ginza* „sediul argintului”, DJC, s.v. *ginza*).

koroshi s. – „În orice caz, un lucru este sigur, parlamentarii sunt departe de fenomenul numit în Japonia «*koroshi*», așa-numita moarte din cauză de prea multă muncă. Este vorba despre o altă educație”. R.l. 25 IV 2000, p. 3.

nisei s. (1985) – Persoane născute dintr-o căsătorie mixtă, dintre un/o japonez/ă și un/o străin/ă, a doua generație (de obicei, de emigranți sau ai supraviețuitorilor bombardamentelor atomice); vezi *terrashima* (JDC, M).

tatami s. – 1. Rogojină tradițională japoneză care servește drept pat – „Am așezat-o pe *tatami*: corpul a început să-i tremure convulsiv”. Sc., 28 VII 74, p. 7. „Locuințele stau mărturie a acestui dualism: camere cu tot confortul lumii moderne, dar și cu obișnuitele așternuturi direct pe *tatami*”. „22”, 5/2000, p. 16; 2. Spațiu strict delimitat pe care se desfășoară unele întreceri sportive tradiționale japoneze (de exemplu judo) – „[...] ieșirile de pe *tatami*, indiferent de motivație [...] vor fi penalizate”. Sp. 25 II 85, p. 4. „Arbitrul de pe «tatami» a fost «contrazis» de câteva ori de arbitrul de scaun”. Fl., 7 X 88, p. 2, vezi și *judoka*. 3. (rar) Covoraș din pai pentru plajă – „Am cumpărat un *tatami* bej” (prin engl., fr. *tatami*; PR 1904, L 1960, DHLFr, de la jumătatea sec. XX; în engl. este atestat din 1614; cf. C. Lupu, în SCL 6/82, p. 50; DCR, DCR 2).

shimenawa s. (2000) – Frânghie alcătuită din pai de orez – vezi *gohei*.

tsunami s. n. (geol.) „O serie de valuri seismice, cunoscute sub numele de «*tsunami*» și a căror înălțime depășește adesea 30 metri, s-au abătut marți asupra coastei de est a insulei Hokkaido”. R.l., 12 VI 75, p. 6. „[...] în vederea prevenirii catastrofelor pricinuite de mult temutele «*tsunami*» – uriașele valuri iscate de cutremure care, o dată ajunse la țărm, provoacă grave distrugerii și mari inundații”. R.l., 23 XI 76, p. 6. „Un cutremur de pământ având magnitudinea de 7,3 grade Richter s-a produs duminică, în Japonia. [...] Autoritățile japoneze au avertizat populația că există pericolul ca litoralul să fie afectat de valurile uriașe cunoscute sub numele de «*tsunami*» care apar în urma unor astfel de seisme”. R.l., 22 III 82, p. 6. (fig.) „Un fel de *tsunami* al munților... Un spectacol înfricoșător și fascinant totodată. Așa descrie avalanșa celebrul Edmund Hillary, cuceritorul Everestului”. I.B., 5 I 87, p. 4. „Anul acesta a fost un veritabil *tsunami*, un record absolut. Numai la categoria romane au apărut 511 titluri noi”. R.lit., 39/99, p. 24; vezi și R.l., 28 V 98, p. 6, Sc., 5 III 81, p. 5, Cotid., 21 VII 98, p. 11; (pron. *țunami*) (prin fr., engl., it. *tsunami*; PR 1915, DHLFr, din jap. *tsu* „port” și *nami* „val(uri)”) (cf. JDC, s.v.; DN 3, DCR, DCR 2).

5. Obiceiuri

batakusai s. „Haruki Murakami este un *batakusai* (*pute-a-unt*, termen care desemnează pentru japonezi, care nu consumă lactate, un străin). În romanele lui se mănâncă steaks, pizza și spaghetti, se ascultă Rossini, Ella Fitzgerald și Jim Morrison, apare decorul și civilizația occidentală. Japonezii nu-l mai considerau de-al lor”. R.lit., 15/97, p. 2 (jap. *bata* „unt” M, Le H, p. 995).

cha no yu s. „Spectacolul a vrut să prezinte multe în puțin timp. Începutul a dezorientat oarecum publicul, care nu știa ce colț al scenei să urmărească. În stânga se pregătea ceaiul, conform tradiției ceremoniei ceaiului (*cha no yu*), în dreapta erau serviți musafirii, într-un colț se aranja o *ikebana*, iar în celălalt se cânta la *koto* (un fel de liră, împrumutată din China și perfecționată în prima jumătate a secolului al șaptesprezecelea de către Yatsushashi, considerat părintele muzicii japoneze moderne)”. R.lit., 37/96, p. 20 (jap. *cha* „ceai”, *yu* „apă caldă”).

ikebana s.f. – Artă japoneză de a aranja florile – „Popularitatea tot mai mare de care se bucură în lume *ikebana* – arta florală japoneză. Peste patru milioane de niponi practică *ikebana* în cadrul a patru școli mai importante”. R.l., 6 VI 79, p. 6. „Teshigawara a popularizat în Japonia secolului nostru tradiționala artă a „*ikebanei*”, apărută, de fapt, în secolul XV”. Cont., 28 IX 79, p. 16. „De altfel, aranjamentul floral (*ikebana* – din *ikeru* „a înfige” și *hana* „floare”) își are propria filozofie pe care japonezii și chinezii o respectă cu sfințenie. Pentru a învăța să așezi florile în vază este necesară o pregătire îndelungată și asiduă, pentru că *ikebana* este, până la urmă, un act artistic. Fiecare școală își urmează principiile fixate de maestrul-inițiator și își transmite tehnicile în cel mai mare secret numai discipolilor ei. O compoziție florală trebuie să cuprindă trei rămurele, din care cea mai lungă este înfiptă, în general, în mijloc și lăsată să se îndoie, jumătate din lungimea celei de a doua este ramificată pe o parte, iar un sfert din cea de a treia pe cealaltă parte. Pentru a se obține îndoirea exactă a rămurelelor, tulpinile sunt încălzite deasupra unui vas cu jărat sau prinse în poziția adecvată cu fire sau cu alte astfel de artificii”. R.lit., 37/96, p. 23; vezi și R.l., 11 IX 79, p. 6, R.lit., 19 III 81, p. 4, Săpt., 6 I 84, p. 2; vezi și *cha no yu, zen*. Fig. „Aurel Rău practică, în fond, o *ikebana* poetică”. R.lit., 19 III 81, p. 4 (prin fr., engl., it. *ikebana* BD 1966; DN 3, DCR, DEX 2, DCR 2).

kamikaze s. m. 1. „S-au scris sute de pagini despre războiul mondial. Elemente fanatice îmbarcate în proiectile anume construite, acești războinici sinucigași aveau misiunea să ghideze arma respectivă spre cea mai apropiată țintă, unde, provocând explozia, urmau să fie «înarmorantați» în apele oceanului planetar”. „Probabil că strategii și experții SUA în înarmarea Cosmosului nu sunt străini de metodele și procedeele *kamikazilor*”. I.B., 7 XII 85, p. 8. 2. Fig. Sinucigaș – „[M. Botez] denunțase public regimul [în străinătate, la «Europa liberă»], cu singura condiție (de *Kamikadze!*) să nu-i fie difuzate declarațiile decât după reîntoarcerea sa fizică în țară!” D., 148/95, p. 15; vezi și 191/96, p. 13 (prin engl., fr., it., *kamikaze*; PL 1944–1945, PR, DMC 1950, DHLFr 1953; DN 3, DCR, DEX 2, DCR 2). (Din jap. *kami* „dumnezeu, maestru” și *kaze* „vânt”, „vânt divin”, la origine taifun providențial care a distrus flota de invazie mongolă în 1274 și 1281 și a salvat Japonia de la o invazie iminentă (JDC)). La sfârșitul celui de al doilea război mondial însemna „avion încărcat cu exploziv care urma să explodeze căzând în picaj pe vapoarele americane”. Al doilea sens se întâlnește în mai multe limbi; de observat că tânărul scriitor francez Marc-Edouard Nabe a publicat recent, în anul 2000, un foarte voluminos „jurnal-roman” intitulat *Kamikaze*, în care își „predă” viața cititorilor.

okiya s. „Studentele intrau într-o «*okiya*» (casă de gheșe) la vârsta de 15 ani, pentru ca timp de 5 ani să învețe poezia, caligrafia, muzica la «shamisen» (instrument cu trei coarde) și bunele maniere”. R.l., 30 XII 94, p. 11 (JDC, s.v. *geisha*).

seppuku s. – Sinucidere rituală prin spintecarea pântecului printr-o mișcare dublă, de la stânga la dreapta și de la dreapta la stânga, la origine privilegiu al

samurailor condamnați la moarte, hara-kiri – [Marele scriitor Mishima făcea] „perpetue repetiții pentru un sfârșit de samurai: sinucidere publică – respectiv un *seppuku* – precedată de un discurs... ținut în fața unei garnizoane”. R.lit., 30 V 85, p. 21; (greșit extrapolat) „A.C. și-a făcut *sepuku* pentru că îl cicălea nevasta. Aflat sub influența alcoolului, bărbatul a încercat să se sinucidă, înjunghiindu-se cu un cuțit în dreptul inimii”. Ev.z., 9 VII 97, p. 12, vezi și R.lit., 8/2000, p. 17 (scris și *sepuku*) (prin fr. *seppoukou* DHLFr 1873, s.v. *hara-kiri*, PR „cătore 1950”, MC 1980, s.v. *shogunal*, Walter, A. Fr., p. 249: „*seppoukou* este un termen mai oficial decât *hara-kiri*”; de fapt astăzi *hara-kiri* este considerat în jap. un cuvânt vulgar; Walter, A. Fr., p. 250, MD enc., s.v. *hara-kiri* (jap. *se* „a tăia” și *puku* „pânțec” Walter, A. Fr., p. 250).

ninja s., adj. – Oameni antrenați special pentru spionaj și atentate – „[...] mai puteau fi văzuți flăcăii de la USPP împachetați în veste antiglonț [...] Au putut fi văzute și câteva «țestoase», temuții soldați *ninja*”. R.I., 3 – 4 X 92, p. 1. „O bandă de patru indivizi, costumați în *ninja*, terorizează pătura bogată a municipiului Târgu-Mureș”. Ev.z., 3 XI 94, p. 2. „Prima lovitură de sabie *ninja* dată în centrul Capitalei între X și Y”. Expr. Mag. 10/95, p. 2; vezi și R.I., 17 VIII 93, p. 10 (la origine, „mercenar în serviciul împăratului japonez”; răspândit prin desenele animate în care apar broaștele țestoase Ninja) (prin fr. (tortues) *ninja* Le P, p. 192, JDC, M).

yakuza s., adj. – 1. Gangster, mafia japoneză alcătuită din indivizi grupați în asociații secrete care s-au îmbogățit din exploatarea jocurilor de noroc, a bordelurilor etc. – „Gangsterii experimentați ai faimoasei mafii japoneze «*Yakuza*» sunt puternic implicați în traficul de droguri...” I.B., 14 XII 83, p. 8. „*Yakuza*. Nick se vede prins între forțele de poliție americane și nipone pe de o parte, care-l acuză de trădare, și mafia japoneză”. Naț., TV, 19–25 IX 97, p. 28). 2. (cinem.) „Noul său film, intitulat *Yakuza* (cuvânt japonez care înseamnă gangster, dar indică deopotrivă și filmele cu gangsteri) vine să întărească demonstrația... Idol al spectatorilor de filme *yakuza*, cel mai popular actor din Japonia, Takakura, joacă îndeobște fără nuanțe”. R.lit., 7 II 75, p. 20. „*Yakuza* este un gen de filme deosebit de gustate de publicul japonez. Spre deosebire de producțiile similare occidentale... *yakuza* are un caracter profund mobilizator, propunându-și să demonstreze că actele antisociale, goana după înavuțire pe calea crimei sunt sortite eșecului”. Sc., 25 III 75, p. 7; vezi și Naț., 27 II 98, p. 10 (prin fr. *jakuza* PR 1985, Le P, p. 168, 192–193, JDC din jap. *ya* „8” la jocul de cărți, *ku* „9” și *za* „3”, *yakuza* fiind considerat perdant la jocul de cărți) (Le P, p. 168, 192–193; DCR, DCR 2).

6. Alimentație

keplon s. „Sub denumirea de *keplon* o firmă japoneză a lansat un conservant pentru produse alimentare de o factură cu totul nouă. Principalul său avantaj asupra conservanților convenționali constă în faptul că permite menținerea calităților originale ale alimentelor”. R.I., 14 VII 75, p. 6 (DCR, DCR 2).

saké s.n. (1994) – Băutură alcoolică japoneză obținută prin fermentarea orezului – „Washingtonul n-a avut trecere în fața băuturii mortale *sake*, făcută din orez”. *Expres*, 30/94, p. 15; vezi și *okiya* (prin engl., fr., it. *saké*; în DHLFr *saqué* (1667), *sakki* (1710), *saké* (1863 PR)) DN 3, DEX 2 (jap. *saké* „alcool în general” Le H, p. 995).

sashimi s. „Străzile sunt invadate de mirosurile exotice ale localurilor cu tradiționalele meniuri japoneze, bazate pe orez și pește crud: *sushi*, *sashimi*, *tempura* etc.” „22”, 5/2000, p. 16; vezi *sushi* (prin engl., din 1893, fr., PR 1970).

sushi s. „Foarte răspândit este așa-numitul *sushi*: cilindri mici de orez fiert înveliți într-o algă, la mijloc o legumă (castravete), deasupra icre de Manciuuria, felii de pește crud, creveți, fructe de mare”. „22”, 3–9 XII 92, p. 16; „A devenit o adevărată manie: *sushi* de pește (pește crud)”. *As.*, 253/97, p. 3. Vezi și *sashimi* (prin fr., engl. *sushi*, de la jumătatea sec. XX; PR 1979).

tempura s. (2000) – Fel de mâncare japonez pe bază de orez, de pește crud și de legume – totul prăjit; vezi *sashimi* (la origine pare a fi o formă coruptă a cuvântului portughez *tempero* „bucătărie, pregătire”, acest fel de mâncare fiind transmis în Japonia de misionarii portughezi în sec. al XVI-lea); vezi JDC, s.v., Le P, p. 201; după J, p. 106, *tempura* se explică din lat. *quatuor tempora* „cele patru perioade din an când catolicii portughezi nu mâncau carne”; în Le H, p. 249 se explică prin port. *temporas* „timpul când se postește de patru ori pe an”, ceea ce pare a fi explicația reală.

7. Construcții

doyas s. (1982) – Tip de locuință pentru o persoană, supraetajată, sub formă de cub fără ferestre – vezi *aokan*.

ryotei s. – Restaurant în stil japonez de categoria cea mai înaltă – „O dată cu schimbările sociale și cu recesiunea economică, au scăzut simțitor și cererile de dineuri cu gheșe în restaurantele exclusive, celebrele *ryotei* cu prețuri astronomice, acum «ajustate» la cererea pieței”. *R.l.*, 30 XII 94, p. 11 (Le P, 201, J, p. 92, 100, EJ) (jap. *ry* „bucătărie”, care apare, de exemplu, în *kaiseri ryori* „bucătărie de mare clasă”).

ryokan s. „Eram interesată îndeosebi de Japonia tradițională și, așa cum am sperat, cele două nopți petrecute într-un *ryokan* (hotel japonez) și respectiv într-o familie de lângă Kochi, mi-au relevat aspecte inedite ale vieții cotidiene japoneze”. „22”, 5/2000, p. 16 (J 104, EJ) (jap. *ryo* „călătorie”, *kan* „loc”, Le H) (De remarcat că *ryokan* este termenul vechi în jap., alături de care apare și neologismul *hoteru*, din fr. *hotel* M.)

torii s. (2000) – Tip de portic, cu o formă specifică, al sanctualelor shintoiste – vezi *gohei* (prin fr. *torii*, PR 1930, „portic ornamental al templelor japoneze shintoiste”).

8. Credințe

kami s. „Vechi cult popular, bazat pe venerarea unor zeități naturale, cosmice și eroice numite *kami*, devenit religie oficială în 1871, când a fost atașat cultului

imperial, shintoismul a marcat profund mentalitatea japoneză, prin respectul pentru natură, împărat și comunitate, prin cultivarea simplității și a curățeniei”. „22”, 5/2000, p. 15 (prin engl., fr. *kami*, PR 1845) (jap. *kami* „divinitate”).

koan s. n. „Spune-mi ce chip aveai înainte de a se fi născut strămoșii tăi? – așa sună una din «ghicitorile», cu sau fără răspuns, pe care filozofia orientală le numesc *koan*”. L, 28 II 80, p. 28 (JDC, s.v. *koan* „absurd, paradox”).

shinto s., adj. – Shintoism, religie oficială a Japoniei până în 1945, dată și după care a rămas foarte influentă în stat – „Oficiantii cultului *shinto*... fac afaceri prospere cu pomul tuturor făgăduințelor”. R.1., 11 VIII 83, p. 6. „În toate templele budiste același ritual este foarte asemănător cu ceremonialul shintoist, doar că într-un sanctuar *shinto* trebuie să bați de două ori din palme pentru a-l chema pe Buddha”. „22”, 5/2000, p. 16; vezi *shogunal*, *yamabushi* (prin fr., engl. *shinto*; PR, PL 1765, DHLFr 1904) (jap. *shinto* „calea zeilor”).

yamabushi s. m. – Cel care se culcă în munți – „Anual în Japonia, la Muntele Takao, are loc festivalul mersului prin flăcări... El a fost introdus de călugării Shinto, astăzi adepții acestui cult numindu-se *Yamabushi*”. Naț., 4 IV 2000, p. 11 (vezi JDC, s.v. *yama* „munte”).

zen adj., s. „Budismul a adăugat noi virtuți morale: mila, modestia, forța, dorința de pace și armonie. Din mulțimea de secte budiste, cel mai mare impact l-a avut doctrina *Zen*, introdusă în sec. XII – XIII, care pune accent pe meditație, pe «deschiderea largă a ochiului spiritual». Îmbrățișat de samurai, *Zen*-ul a fertilizat arta japoneză – arhitectura, grădinăritul, pictura de peisaj, teatrul Nô, ceremonia ceaiului, Ikebana etc.” „22”, 5/2000, p. 15 (prin engl., fr., it. *zen*) PR, DHLFr 1895, JDC, s.v. (jap. *zen* „liniște, meditație”).

9. Muzică

biwa s. – Tip de lăută chineză introdusă în Japonia în epoca Nara, folosită în muzica tradițională – „A urmat un concert cu instrumente tradiționale: *koto*, *biwa*, *samisen* – adeseori pronunțat *shamisen* (instrument care mai este numit și „trei corzi” și care era favoritul fetelor din clasele de jos ale societății. Se pare că a fost adus din Manila în preajma anului 1700) – *shakuhachi* (un fel de fluier), în interpretarea virtuoză a membrilor formației Academiei Yanai. Acest moment al concertului a fost cel care a încântat cu adevărat publicul”. R.lit., 37/96, p. 21; prin fr. *biwa*; PR 1895, NPD, JDC.

koto s. (1996) „Tip de chitară japoneză cu 13 corzi de mătase”. Vezi *biwa*, *cha-no-yu*; vezi și A., 6 V 2000, p. 3 (prin fr. *koto*, JDC, s.v., M).

shakuhachi s. (1996) „[...] un tip de flaut utilizat în Japonia”. Vezi *biwa* (prin engl. *sha kuhachi*, BD 1970; M).

shamisen s. „Bunraku – teatrul de marionete constituie unul din aspectele cele mai interesante ale artei dramatice japoneze. El are trei elemente de bază: «joruri» – narațiunea, «*shamisen*» – muzica unui instrument cu coarde originar din Okinawa, și marionetele... Mănuitorul principal, denumit «*Omozukai*», face să

funcționeze mâna dreaptă a marionetei și susține cu brațul stâng întreaga greutate a acesteia (cam 19 kg)”. R.1., 1 VIII 74, p. 6; vezi și A., 6 V 2000, p. 3 [pron. *șamisén*], scris și *șamisen*); vezi *biwa*, *kabuki*, *ryotei* (prin fr., engl. *shamisen* PL; DCR, DCR 2).

10. Sănătate

itai-itai s. „La fel ca majoritatea metalelor grele, cadmiul poate deveni nociv când pătrunde în organism. Cel mai cunoscut exemplu de intoxicare în masă cu cadmiu, petrecut în Japonia, este maladia «*itai-itai*», denumită astfel după strigătele de durere ale bolnavilor ale căror oase, din cauza unui proces de decalcifiere, se rupeau spontan la cea mai mică apăsare”. Sc., 21 X 82, p. 5 (prin engl. *itai-itai*, BD 1971; JDC, s.v. *minamata*) (jap. *itai!* „mi-e rău, mă doare foarte tare”).

moxa s. „În R.D.P. Coreeană a fost pus la punct un modern aparat medical electronic portativ, destinat aplicării unor procedee terapeutice tradiționale: acupunctură, *moxa* (procedeu terapeutic japonez), ventuze, masaj etc., tratamente care se efectuează pe fondul unei stimulări speciale. Prin aplicarea concomitentă a mai multor procedee terapeutice tradiționale, durata tratamentului este scurtată la jumătate, în timp ce eficacitatea acestuia crește în mod apreciabil”. I.B., 2 III 88, p. 4 (prin engl., fr. *moxa*; BD, PR 1677, DHLFr 1694, L); din jap. *mokusa*, *moksa*, contragere între *moe* și *kusa* „iarba care arde”; termenul a fost adus în Europa sub forma *moxa* de doctorul olandez Busshot, care lucrase în Batavia (azi Djakarta), L; DN 3.

kogai s. „Această nouă formă de democrație pe care o constituie mișcările de cetățeni [în Japonia] este în fapt legată de un singur cuvânt: *kogai* (poluare). Din 1970, acest cuvânt este prezent pe prima pagină a tuturor ziarelor, în timp ce cu un deceniu mai înainte nu figura decât în dicționarele de specialitate”. Sc., 26 XII 74, p. 3; prin engl. *kogai*; BD 1970 (DCR, DCR 2).

minamata s. f. (med.) Otrăvire prin mercur – „Boala *Minamata* – reprezentând în esență o dereglare gravă și ireversibilă a sistemului nervos în urma consumării de pește contaminat cu mercur – a provocat, până în prezent, în Japonia moartea a peste 150 de persoane”. Sc., 25 XI 75, p. 6. „28 la sută din peștii prinși în Rin conțin mercur... (Se reamintește în acest timp ce s-a întâmplat la *Minamata*, în Japonia, unde s-au înregistrat 107 morți, 800 de bolnavi și cazuri grave de malformații la nou-născuți în rândul populației care se alimentează cu pești din golful cu același nume, poluat cu mercur...)” Sc., 7 IX 77, p. 6; vezi și R.1., 30 X 75, p. 6, 24 XI 75, p. 6 (prin engl., fr. *minamata*, de la numele portului jap. *Minamata*; BD 1971, Le P 174. JDC, s.v.; DCR, DCR 2).

11. Conducere, administrație

amakudari s. „Practica «*amakudari*», care constă în a «parașuta» un funcționar de stat într-un post-cheie de larg interes pentru monopoluri este curentă în Japonia”. Sc., 16 III 74, p. 8 (JDC, s.v.; jap. *amakudari* „căzuți din cer”).

shogun s. m. – În Japonia, casta dictatorilor militari din sec. XII – XIX, care au constituit adevărate dinastii; în română: 1. „șef, patron, boss al unei organizații nu rareori criminale” – „Oamenii *șogunului* în pragul infarctului” R.1., 18 II 94, p.1. „*Shogunul* se destăinuie” R.1., 26 II 94, p. 14; vezi și R.1., 17 II 94, p. 1; 2. (ca poreclă) „dl. C.M., zis *Shogunul*, a fost învoit, părăsind arestul poliției, pentru a participa la funeraliile mamei sale” R.1., 14 II 94, p. 16. Fig. „Nu s-a găsit leac nici talentului *șogunilor* pedagogici județeni de a-și ferici contemporanii cu nemuritoarele lor concepții didactice aflate în perioada pre-Comenius și pre-Pestalozzi”. R. lit. 30 I 2001, p. 2 (pronunțat și scris și *șogun*) (prin fr. *shogoun*, *shogun*, PR 1872); în română, cuvânt intrat în circulație la sfârșitul anilor '80 datorită traducerii cărții lui James Clavell și, mai ales, unui serial cu același titlu (DN 3, DCR 2) (din *sho* „general” și *gun* „armată”).

12. Botanică

bonsai s. m. „Cei mai ieftini *bonsai* (copaci pitici, care pot atinge vârste seculare într-o glastră, prin tăierea repetată a rădăcinilor și ramurilor, cu migala unor iubitori adevărați de plante din lume, se găsesc în România [...]). Expr. Mag., 16/95, p. 7 (prin fr., engl., it. *bonsai*; în Anglia, din 1950, apare în titlul cărții lui N. Kobayashi, „*Bonsai*” – *Miniature Potted Trees*, în fr. DHLFr 1975; vezi și Walter, A. Fr., p. 249; „ar fi trebuit să fie pronunțat cu *s*, dar poate *z* provine prin legătura cu *bonz* – pl. *i*” (un cuvânt japonez cunoscut mai dinainte în română) „preot budist”, DCR 2 (în jap. *bonsai* „plantație într-o glastră plată”).

13. Transport

shinkansen s. „În cei 20 de ani de când a intrat în funcțiune, pe ruta Tokio – Osaka, cel mai rapid tren japonez, «Shinkansen» («noua linie principală»), a transportat aproximativ două miliarde de persoane”. R.1., 19 X 84, p. 6. „[...] tunelul principal va fi echipat cu două linii feroviare tip «*Shinkansen*», trenul de mare viteză [...]”. R.1., 5 III 85, p. 6. – „Cu un diametru de 11 metri, tunelul principal va fi echipat cu două linii feroviare tip *Shinkansen*, trenul de mare viteză, precum și cu altele obișnuite, mai înguste”. R.1., 5 III 85, p. 6 (pronunțat *șincansén*) (cf. engl. *shinkansen*, DCR, DCR 2).

14. Zoologie

saida s. „O companie japoneză a propus folosirea în industria alimentară a unui concentrat preparat dintr-o vietate marină numită *saida*, care se găsește din belșug în Oceanul Pacific. În ceea ce privește gustul, produsul seamănă uimitor de mult cu carnea de vacă și are proprietăți nutritive înalte, conținând proteine într-o proporție de 85 la sută. Ca aspect exterior, se prezintă sub forma unor granule alb-gălbui. Se pătrează până la șase luni, iar înghețat până la un an. În apă, fiecare granulă își sporește greutatea de cinci ori. În ceea ce privește asimilarea de către organism «vaca de mare» nu rămâne în urma ouălor”. Sc., 19 XI 81, p. 5.

15. Termeni privitori la realități, invenții din Japonia sau cuvinte alcătuite cu elemente ale limbii japoneze

benzoapă s. „*Benzoapa*. În primăvara aceasta, stațiile de benzină din Japonia vor pune la dispoziția conducătorilor auto un carburant mai ieftin decât cel utilizat până acum, constituit din benzină (în proporție de 70 la sută) și apă (30 la sută). Produsul respectiv, denumit *benzoapă*, s-a obținut destul de greu, îmbinarea perfectă a celor două elemente constitutive amintite fiind rodul unei activități de cercetare și experimentare de șase ani de zile, depuse de un grup de oameni de știință niponi de la Universitatea Vaseda”. Sc., 18 III 80, p. 5 (din *benz/ină* + *apă*).

citocrom s. „Pentru prima oară a fost obținută în stare cristalină o enzimă denumită *citocrom*, care controlează respirația și are un rol vital în procesul biologic uman. Performanța aparține unei echipe de specialiști japonezi de la Universitatea din Nagoya și se apreciază că această reușită deschide noi căi de cercetare în medicină”. R.1., 29 X 80, p. 6 (din fr. *cytochrome*; L, DHLFr „pigment respirator prezent în toate celulele vii”; DN 3, DEX 2)

Ceașima s. f. – Cartier din București supus furiei demolatoare a lui Ceaușescu – „În *Ceașima* nici iarba nu mai crește” (cuvânt apărut și folosit în limba vorbită în anii '80, când Ceaușescu a poruncit să se distrugă un cartier vechi și central din București pentru a construi „centrul civic”. După 1989 apare și în scris: „Demolările de cartier care au transformat Bucureștiul într-o adevărată *Ceașima* (cum s-a zis atunci)”. „22”, 36/2000, p. 2 (din *Ceau(șescu)* + (Hiro)*shima*; un alt exemplu vezi la M. Avram, *Compuse*, p. 27).

dorm moto-abuzu s. „La vară, în cartierul rezidențial Minato-Ku din Tokio va fi dat în folosință cel mai scump apartament din Japonia. Este vorba de un apartament cu opt camere din blocul de șase etaje denumit «Dorm moto-abuzu». Apartamentul costă 4,25 milioane dolari și include o grădină de 326 mp și două parkinguri (care costă fiecare echivalentul a 42 000 dolari). Proprietarul apartamentului, al cărui nume nu a fost încă divulgat, va trebui să plătească lunar 300 000 yeni (aproximativ 1 300 dolari) numai pentru... întreținere”. R.1., 2 IV 83, p. 6 //probabil din engl. *Dorm/itory/* + *moto* + *abuzu*//.

Euroshima s. f. „Nu *Euroshimei!*” R.1., 5 XII 81, p. 6. „Pe multe [pancarte] era scris: «Nu vrem *Euroshime!*»” R.1., 12 X 81, p. 6. „Pentru a sugera pericolul ce planează asupra Europei ca urmare a angrenării sale în competiția înarmărilor nucleare, a fost lansat termenul *Euroshima*, care trimite la cel dintâi punct de pe glob care a resimțit efectele unei lovituri nucleare”. R.1., 13 IX 85, p. 6; vezi și 9 XI 81, p. 6, 3 III 82, p. 6, 4 XI 83, p. 6 (pronunțat *euroșima*) (din *Euro-* + (Hiro)*shima*) (DCR 2).

hiroșimă s. f. 1. „Cea mai nouă «achiziție» a terminologiei *sui-generis* ce își propune să exprime potențialul destructiv al armelor nucleare: o «*hiroșimă*» este egală cu o capacitate de distrugere echivalentă cu cea abătută asupra Hiroșimei”. Sc., 16 VIII 75, p. 8. „Comandantul fiecărui submarin Trident [...] va avea la dispoziție o putere de foc echivalentă cu 200 de *Hiroshime*”. R.1., 15 I 85, p. 6

[scris și *Hiroshimă*] (din n. pr. jap. *Hiroshima*; DCR, DCR 2). 2. (limba vorbită) Distrugere totală a unui oraș, a unui cartier etc. prin voința și mâna omului – „Centrul Bucureștiului a devenit o adevărată *hiroșimă*” (cf. capitolul „*Hiroșima*” (despre cartierul în curs de demolare din București) din romanul *Danubius* de Claudio Magris, 1986, Univers, 1994 (DCR, DCR 2).

hotel-capsulă s. n. „*Hotelurile-capsulă* din Japonia își măresc spațiul locativ. Se pare că erau cam înghesuite”. Săpt., 21 I 83, p. 6. „*Hotel-capsulă*. În Japonia este pe cale de a se extinde rețeaua de «*hoteluri-capsule*», construcții inedite care, după cum arată și denumirea, sunt compuse din mici încăperi total independente. Construite din ciment și fibre de sticlă, capsulele respective, înzestrate cu instalațiile necesare, au 2,25 metri lungime, un metru lărgime și 1,10 înălțime. Făcând aluzie la faptul că în Japonia este o acută criză de spațiu hotelier și că aceasta se va accentua, o reclamă prezenta «*hotelul-capsulă*» ca fiind hotelul anului 2001”. R.1., 21 IV 81, p. 6 (din *hotel* + *capsulă*).

minifon s. „În Statele Unite s-a constatat înmulțirea accidentelor provocate de faptul că tinerii poartă căști aflate în legătură cu *minifoanele* produse în Japonia. Ei sunt atât de atenți la muzica ce o ascultă încât nu mai acordă atenție la ceea ce se întâmplă pe stradă. În localitatea Woodbridge, din Statele Unite, s-a introdus o lege care interzice în mod sever folosirea acestor *minifoane* cu cască într-o serie întregă de situații. Alte state pregătesc legislații asemănătoare. Întreprinderile care vând asemenea produse au hotărât să organizeze o *contracampanie*”. R.1., 24 XI 82, p. 6 [din *mini-* + *-fon*].

judokan s. m., f. – Judoka – „Judocanii români și-au etalat cunoștințele”. Sc., 2 I 73, p. 2. „M. F. este al treilea *judokan* român care își adjudecă titlul de campion european”. Sc., 15 V 82, p. 5; vezi și I.B., 8 VII 84, p. 5 (pron. și scris și *iudocan* și *giudocan*; DN 3, DEX, DCR, DEX 2, „după fr. *judoka*”, DCR 2); probabil însă creație românească după *mohican*, *băcan*, format cu *-an*, din cauză că *judoka* este mai greu de perceput ca fiind o formă de plural (neînsoțit de o cifră, de exemplu ca în citatele cu *karateka*; vezi și „*Șapte judoka*”).

niponism s. „Cunoscător rafinat al civilizației nipone, Florea Țuiu prezintă o nouă carte asupra acestui singular univers. Aceasta, rod al unei cercetări de aproape două decenii la nivel social, economic, politic, caută să pătrundă printr-un demers riguros condus, «secretele miracolului japonez». Așadar, «*Niponism*» – *de la doctrină la acțiune* vede lumina tiparului la Editura Politică”. Săpt., 27 XI 87, p. 2 (probabil creație rom. din *nipon* + *-ism*).

niponologie s. – Studiul specificului japonez – „M-am simțit umilit de amalgamul de la un moment dat de pe scenă (de limbă, de forme vechi și noi japoneze puse laolaltă) și m-am întrebat dacă se va trece vreodată, și în România, la subtilități în domeniul *niponologiei*... Poate cu începere din anul 2000, la a doua ediție a *Săptămânii culturale japoneze*”. R.lit., 37/96, p. 21 //după fr. *japonologie* sau din *nipon* + *-ologie*//.

shintoist adj. (2000) – Adept al shintoismului – vezi *gohei*, *shinto* (scris și *shintoist*) (din fr. *shintoiste*, PL, PR, DHLFr 1904; DN 3).

shogunal s., adj. – Care aparține unui *shogun*. – „Kamakurei, fosta capitală *shogunală*...” „22”, 5/2000, p. 15 (din fr. *shog(o)unal*, PL, L 2000).

shogunat s. – Perioadă cât durează o anumită dinastie de șoguni – „Expoziția... acoperă cu precădere finalul *shogunatului* Tokugawa (1800–1868)”. R.lit., 7/96, p. 20 (din engl., fr. *shog(o)unat*, PL, s.v. Japon; vezi și M, Le P 168).

teleguliver s. „Firma japoneză «Mitsubishi» a fabricat un televizor uriaș, cu o lățime de 10 metri și o înălțime cât a unei case cu două niveluri. *Teleguliverul* a fost instalat într-una din piețele capitalei Japoniei și este destinat să facă reclamă televizoarelor de serie produse de către respectiva firmă. Uriașul televizor a costat o jumătate de milion de dolari, dar se pare că firma «Mitsubishi» n-a cheltuit degeaba această sumă respectabilă, pentru că vânzările sale au crescut simțitor după instalarea lui”. Sc., 24 I 81, p. 5 (din *tele-* + *Guliver*).

tehnopolis s. „Ministrul japonez al industriei și comerțului a anunțat un proiect care vizează construirea până în 1990, în mijlocul unor spații verzi, a unui număr de 20 orașe ale tehnicii, denumite «Tehnopolis». Ele urmează a fi ridicate în imediata vecinătate a unor localități mai mici și în perimetrul lor vor fi construite una sau mai multe uzine specializate într-un număr restrâns de domenii ale tehnicii de vârf, și anume: semiconductoarele, computerele, fibrele optice, biotehnologia și roboții. «Orașele tehnicii» vor cuprinde, de asemenea, un centru de documentare și cercetări și o școală politehnică”. Sc., 2 XII 82, p. 5 (din *tehno-* + *-polis*, cf. fr. *tehnopole*, PR 1983).

Terrashima s.f. „Întregul glob distrus ca Hiroshima [...] Pământul să nu devină niciodată o *Terrashima*, pe care nu ar mai exista nici hibakusha, nici nissei”. R.1., 1. VIII 85, p. 6 (pronunțat *terașima*) (DCR 2) (din *Terra* + [*Hiro*]*shima*).

tokiot s. – Locuitor al orașului Tokio – „Sărbătoare. Zeci de *tokioți* au fost, duminică, oaspeții celei de a 22-a ediții a sărbătorii anuale a ziarului „Akahata”, organ central al P. C. Japonez”. R.1., 5 V 81, p. 6 (probabil creație românească după *fanariot*, *patriot*; vezi și foarte recentul *bingot(ă)*. R.lit., 20/2000, p. 16 (din jocul *Bingo* + *-ot*; cf. fr. *tokyote*)).

Cât de repede se pot „construi” astfel de cuvinte poate reieși din următoarea împrejurare: în ziua de 23 aprilie 2000, când la Cernobâl se manifesta, cu ocazia celei de a 14-a triste aniversări a catastrofei nucleare, în localitatea franceză *Blaye* – unde este situată o centrală nucleară – se manifestă cu pancarte pe care era scris „Non à *Cernoblaye*” (din *Cerno*[bâl] + *Blaye*).

Termenii de proveniență japoneză – imensa majoritate – pătrunși în română pe cale indirectă, prin filieră occidentală, în special prin limba franceză, permit o serie de observații.

Deși sunt cuvinte exotice, care exprimă o realitate și o mentalitate extrem de diferite de cele occidental-europene, în general, și de ale noastre, în particular, cine citește (con)textele în care apar cuvintele respective nu este „depeizat” în privința

sensului lor. Tocmai din cauza „depărtării” lor, cei care le folosesc o fac cu precauția elementară de a le „explica”, și nu numai pe cele rarissime, dar și pe cele relativ mai cunoscute.

1) Astfel, se dau explicații mai mult sau mai puțin bogate – unele într-adevăr ample – la cuvinte oarecum mai cunoscute, precum: *kabuki, sumo, zen, saké, nô, ikebana, kamikaze, tsunami, hiroshima* și, desigur, la termeni mai rari sau absolut neobișnuiți, de exemplu *mitate, spam, ukiyo-e, kami, koan, yofuku, wafuku, fuku, dorm moto-abuzu, hotel-capsulă, ryotei, keplon, torii, hibakusha, spamku, amakudari, itai-itai, minamata, teleguliver, tehnopolis, omozukai, benzoapă, shinkansen, saida, gin, citocrom*. De menționat că în unele situații cuvintele din această categorie apar, după ce li se explică semnificația, între paranteze: *koshi-maki, suso-yoke, shita-jime, obi, obi-age, obi-dome, sashimi, sushi, tempura, che no yu, koto, shimenawa, gohei*.

2) În cazuri ceva mai rare, termenul japonez este explicat pe scurt, în cadrul unor paranteze, de pildă la cuvintele: *kyogen, nippon, kata, yusei-gachi, aokan, okiya, ryokan, moxa, kogai, shakuhachi, bonsai, yakuza*.

3) Cel de al treilea procedeu, aplicat la un mic număr de lexeme, este notarea unui fel de sinonim între ghilimele sau între paranteze, ca la *bijin* sau la *mie* (pentru sinonimie, vezi mai departe).

4) Tot relativ rar apare un al patrulea procedeu: explicația termenului (japonez) între paranteze sau după o linioară; situația aceasta apare, de exemplu, la cuvintele: *doyas, joruri, shamisen*.

Desigur, nu toți cei care au introdus în textele din presă reproduse în exemplele de mai sus cuvinte de origine japoneză procedează la fel, așa încât la unii termeni putem observa, în contexte diferite, tratamente diverse în privința explicațiilor; de exemplu *yakuza* apare și explicat pe larg, dar și lămurit între paranteze.

Extrem de interesant pentru specialist este că uneori în textele cu cuvinte întâlnite în presă ne întâmpină nu numai explicații semantice, ci și unele etimologice – foarte corecte, de altfel. Este cazul cuvintelor *ukiyo-e, yakuza, batakusai, Euroshima*; la *ikebana*, într-un context mai larg, pe lângă lămuririle lingvistice, se dau și nenumărate detalii ale artei aranjamentului floral. La foarte puține cuvinte sensul nu apare însă nici din context și nici din explicații etimologice. Este vorba de termenii *sensei, tackwado, yuko, nissei*; la *fuku* explicația dată în text nu pare a fi cea corectă, la fel cea de la *sumotori*.

Cu toate lămuririle semantice sau, mai rar, etimologice, cuvintele de proveniență japoneză au un statut particular în limba română, ceea ce face ca cei care le folosesc în presă să le „separe” de ceilalți termeni din context, de mult intrați în țesătura limbii noastre, fie utilizând cursivele (de exemplu la termenii *haiku, mie, mitate, kata, karateka, sumo, sumotori, kami, shinto, hotel-capsulă, ryokan, koto, che no yu, gohei, minifon, teleguliver, biwa, shamisen, shakubachi, batakusai, gin* etc.), fie ghilimelele (de exemplu la cuvintele *okiya, hibakusha,*

tsunami, itai-itai, yakuza, shinkansen). În funcție de sistemul utilizat de un autor sau de altul, aceleași lexeme apar uneori redactate prin cursive și alteori puse între ghilimele, ca de exemplu în cazul termenilor *nô, kabuki, aokan, doyas, tsunami*.

Trebuie precizat că notarea vocabulelor de proveniență japoneză între ghilimele sau, mai des, prin cursive depinde de „vechimea” lor în limba noastră. Astfel, dacă luăm ca „eșantion” un text recent despre realități artistice din Japonia, intitulat *Imagini din Țara Soarelui-Răsare* (R.lit., 8/2000, p. 17), vom observa că se face o strictă demarcație grafică între termenii din limba japoneză în funcție de cunoașterea/înțelegerea lor de către un public presupus a fi larg și de necunoașterea lor, ceea ce, deseori, echivalează cu raritatea lor. Astfel, dacă termeni relativ cunoscuți și, oricum, mai vechi, precum *kimono, nipon, samurai* figurează cu aldine, precum întregul articol, cuvântul *seppuku*, varianta livrescă a deja cunoscutului *hara-kiri*, apare scris cu cursive, ca, de altfel, și alți termeni neologici din articol – în cazul în speță francezi – mai puțin cunoscuți, cum sunt [tehnica de] *pointes* sau [spectacol] *coupe*.

De cele mai multe ori, îmbogățirea unei limbi cu termeni din alte idiomuri echivalează cu *lărgirea sinonimiei* în limba respectivă. Așa s-a întâmplat cu româna care, de pe urma relațiilor directe sau indirecte cu limbi apropiate geografic (limbi slave, maghiara) sau cu idiomuri din Apus (în special cu franceza), și-a amplificat considerabil spectrul sinonimic, unul dintre cele mai bogate din lume, tocmai prin aportul masiv din numeroase limbi străine. Care este situația, din acest punct de vedere, a elementelor lexicale de proveniență japoneză? De menționat că nu luăm în discuție decât termenii care s-au impus realmente sau au șanse de a se integra în română. Se poate observa că cele mai multe cuvinte de proveniență niponă nu participă la mărirea câmpului sinonimic românesc, din simplul motiv că mulți termeni din această categorie sunt unici ca semnificație; ei reprezintă elemente specifice civilizației și mentalității japoneze, transportate pe alte meleaguri. Astfel, ar fi greu să se pună măcar problema existenței vreunui sinonim cunoscut mai dinainte în limba română pentru *haiku, nô, kabuki, judo, karaoke, karate, sumo*. În alte situații există posibilitatea unei sinonimii, dar, fapt interesant, sinonimia se realizează cu precădere în interiorul elementelor lexicale japoneze care au pătruns în limba română; de exemplu *seppuku* este „sinonim” cu mai vechiul *hara-kiri*, chiar dacă între ele există o diferențiere de stil, nesensibilă însă pentru altcineva decât pentru japonezi (*hara-kiri* este „vulgar” în raport cu *seppuku*), în schimb sinonimia este perfectă între *shinto* și termenul mai de mult cunoscut, *shintoism*. La fel se constată sinonimia perfectă între *judoka* și *judokan*, cu observația că aici s-a depășit cadrul intern al limbii japoneze: al doilea termen, „crescut” din primul, a fost „românizat”, pentru că astfel se adapta mai ușor categoriei substantivelor masculine. *Hiroshima*, devenit nume comun cu sensul „oraș, cartier distrus prin voință și de mână de om”, apare sinonim, tot prin „autohtonizare”, cu rom. *Ceaușima*, creat după chipul și asemănarea primului! În fine, este cazul să amintim aici că *shogun* – cel mai cunoscut astăzi dintre termenii recent introduși din japoneză în română – a devenit sinonim cu „patron, boss”.

Nu putem încheia fără a atrage atenția și asupra a două omonimii, una de caracter intern, japonez, între termenul mai de mult pătruns în română, *nipon* „japonez”, și mai recentul *nippon* „K.O. la judo”, cealaltă între mai vechiul *gin*, de sorginte engleză, și jap. *gin*. În timp ce, dacă prima sinonimie este posibil să „deranjeze” vreodată (admițând o propoziție ca „Un englez a învins prin *nippon* un *nipon*”), cea de a doua este absolut improbabilă, din cauză că termenul jap. *gin* nu are nici șansa de a se implanta în română și nici de a se afla în „anturajul” substantivului *gin* „băutură”.

În fine, apare problema delicată a statutului în română al cuvintelor discutate mai sus, care, după cum ușor s-a putut observa din inventarul de termeni discutați, fac parte exclusiv din categoria numelui. Evident, majoritatea zdrobitoare este constituită din nume comune, atât în japoneză, cât și în română; există doar două nume, la origine, proprii, care însă – în română și în alte limbi unde s-au introdus – au devenit nume comune. Este vorba despre doi termeni născuți din nume proprii după bombardarea Japoniei în 1945 cu bomba atomică, *hiroșima* și *minamata*. O situație specială are numele bolii *itai-itai*, care își are sorgintea în repetarea interjecției japoneze *itai!* Dintre substantivele repertoriate, despre care se poate presupune că rămân în limba noastră? Răspunsul la această întrebare nu îl poate da decât istoria viitoare a limbii române, depinzând în mare parte de rolul jucat de Japonia mai departe pe „piața” internațională, de relațiile cultural-economice dintre cele două țări, România și Japonia etc. Se poate afirma că există „semne bune” în această privință și, deci, că – poate – termeni care acum par foarte îndepărtați de preocupările actuale, să devină importanți în viitor. În momentul de față putem preciza doar că o serie de cuvinte de origine japoneză care au multe ocurențe în română (în DCR și DCR2, pentru că alte dicționare ale limbii române, chiar recente, nu furnizează exemple) au toate șansele de a se impune relativ repede, dacă nu au și făcut-o deja, cel puțin în anumite medii.

I) În prima categorie intră cuvinte precum *kabuki*, *karaoke*, *nô*, *haiku*, *yakuza*, *shintô*, *koka*, *saké*, *sushi*, *judokan*, *ikebana*, *zen*, *Ceaușima*, *shogun*, *Hiroshima*, *kamikaze*, *sushimi*, lexeme mai ales din domeniul sportului, al spectacolelor, al alimentației (acestea din urmă se vor putea impune în limbă dacă gusturile alimentare o vor cere), termeni care fac parte, în general, din categoria cuvintelor internaționale. Deși nu au decât câte o singură „intrare” în DCR, considerăm că și termenii *bonsai* și *tokiot* aparțin acestei prime categorii. Arborele pitic *bonsai* este mai de mult pus în vânzare în florăriile noastre și chiar cei care nu îl cumpără au ocazia să îl vadă relativ des și să afle numele lui. Iar pentru a-i denumi pe locuitorii orașului Tokio există numele *tokiot*, creat în română, probabil după *fanariot*. În favoarea introducerii acestui substantiv în prima categorie pledează și situația sa morfologică: este perfect adaptat la sistemul morfologic și, ca dovadă, apare sub forma de plural *tokioți*. (Este știut că în limba japoneză substantivele nu cunosc diferența între singular și plural, între genuri etc. Le H, p. 247.) De altfel, adaptarea morfologică se evidențiază și în alte cazuri din categoria I: *zen* și *shogun* apar în

unele citate de mai sus sub forma de sg. articulat (*zen-ul*, *shogun-ul* sau chiar *shogunul*, deci fără linioara care atrage atenția asupra caracterului recent al introducerii în română a cuvântului respectiv); la fel *hirosima*, devenit nume comun, apare la sg. cu art. nehotărât, *o hirosimă*; *haiku* și *ikebana* au la G-D formele *haiku-ului* și *ikebanei*. Aceleași semne ale integrării morfologice apar și la plural, unde se înregistrează *judokanii*, *hiroshime*, iar pentru *haiku*, *haiku-uri*. *Kamikaze* ne întâmpină la G. pl. cu forma *kamikazilor*. În paranteză fie spus, în mod oarecum curios apar sub diverse forme de sg. articulat sau la pl. substantive care semantic nu sunt dintre cele mai cunoscute, cum ar fi: *senseiul*, *spamku-uri*, *Euroshime*. O situație specială o au cuvintele din japoneză care au pătruns în română cu unele derivate ale lor, ceea ce le întărește poziția, de exemplu: *judo*, *judoka*; *karate*, *karateka*; *sumo*, *sumotori*. Un alt factor de stabilitate în limbă îl prezintă preluarea sau dezvoltarea în română a unor sensuri figurate ale termenilor de sursă japoneză, de exemplu la *ikebana*, *kamikaze*, *tsunami*. *Haiku* și-a extins sensul și asupra prozei, iar *tatami* a dezvoltat un sens secundar în română (este adevărat, rar utilizat). Cel mai interesant este *shogun*, care a devenit chiar o poreclă (în lumea mai mult sau mai puțin interlopă din ultimii 10 ani), ceea ce constituie, totuși, o dovadă clară a „implantării” acestui termen în limba noastră! Apropos de sensul figurat al substantivului *hiroshima*, trebuie remarcat că lucrurile nu se petrec altfel în alte limbi. Un singur exemplu edificator: scriitorul italian Claudio Magris a denumit cartierul distrus din București, la ordinul lui Ceaușescu, *Hiroshima*, în capitolul astfel intitulat din romanul său *Danubio* (1986, p. 405–407 – vezi traducerea românească a lui Adrian Niculescu, *Danubius*, Univers, 1994, p. 383–386). Am adăuga că bucureștenii înșiși denumeau în acele tragice momente din anii '80 Capitala tot *Hiroshima* sau, „autohtonizându-i” numele, *Ceaușima*, oricum, cu același suffixoid *-șima*. În jap. cu sensul „insulă”, *-șima* ca prefixoid este semnalat pentru prima oară în M. Avram, *Compuse*, p. 27; vezi Dimitrescu, *-șima*, p. 25–27.

II) A doua categorie este constituită dintr-un număr de termeni care, probabil, cândva, vor putea deveni mai răspândiți. Acestui „purgatoriu” considerăm că îi aparțin cuvinte precum *bunraku*, *yoruri*, *kata*, *Euroshima*, *obi*, *hotel-capsulă*, *keplon*, *hibakusha*, *kogai* (chiar dacă din citatele respective reiese că ultimele două lexeme sunt foarte răspândite!), *minamata*, *omozukai*, *koto*, *shinkansen*, *niponologie*, *niponism*, *sensei*, *shamisen*.

III) În fine, categoria a treia este alcătuită din unii termeni care, foarte puțin probabil, ar putea deveni cât de cât populari, de exemplu *beni-e*, *bijin*, *buto*, *kyogen*, *mie*, *mitate*, *shingucki*, *spamku*, *ukiyo*, *ippon*, *nippon*, *shotokan*, *tackwoado*, *yuko*, *yusei-gachi*, *kami*, *koan*, *fuku*, *koshi-maki*, *obi-age*, *obi-dove*, *shita-jime*, *suso-yoke*, *yofuku*, *wafuku*, *aokan*, *dorm moto-abuz*, *doyas*, *ryotei*, *ryokan*, *torii*, *tempura*, *cha no yu*, *gohei*, *nissei*, *shimenawa*, *amakaduri*, *itai-itai*, *moxa*, *minifon*, *teleguliver*, *tehnopolis*, *biwa*, *shakubachi*, *benzoapa*, *saida*, *batakusai*, *gin*, *citocrom*, *terrashima*.

După cum se poate ușor observa, termenii din categoria a treia sunt cei mai numeroși: ei reprezintă cam o jumătate din totalul lexemelor recente de proveniență japoneză.

De asemenea, s-a putut constata din prezentarea diverselor domenii în care elementele japoneze joacă un anumit rol că cele mai numeroase aparțin ariilor sportului, ale spectacolelor, ale obiceiurilor și vieții de zi cu zi (de observat că, deși cuvintele din domeniul îmbrăcămînții sunt numeroase, ele nu au circulație și nici nu credem a avea vreodată în limba română). Deși se știe ce imensă importanță prezintă Japonia în spațiul tehnico-științific mondial, nu am înregistrat termeni din această arie (evident, aici facem abstracție de numele de mărci „depuse”, de tipul Toyota, Mitsubishi, Toshiba, Seiko, Hitachi, Yamaha..., care nu intră în cadrul studiului de față). Care să fie explicația? În *Enciclopedia Universalis*, 1991, Paris, p. 440, întâlnim următoarea precizare: „À cet égard [limbajul științei și al tehnicii] on peut s’interroger sur la curieuse passivité du Japon et la façon dont il laisse l’anglais devenir à l’intérieur de ses propres frontières la langue véhiculaire de l’information. Il est probable que le temps de la prise de conscience est proche ou le géant des sciences et des techniques cessera d’être un nain pour la diffusion de ce qui constitue la source même de sa puissance”. În ceea ce ne privește, această explicație nu ni se pare satisfăcătoare. Nu credem că „pasivitatea” trebuie invocată, ci un anumit „calcul” („porteur”, cum spun francezii): japonezii, conștienți de „barierele” pe care le reprezintă limba lor, au ales pentru a exprima conținutul japonez în domeniile lor de vârf, printre care electronica, informatica etc. – forma limbajului comun al acestor discipline, care este cea anglo-americană; se știe că azi engleza americană este unanim recunoscută a fi limba „vehiculării” științifice generale. În scopul de a fi cunoscuți pe plan mondial, japonezii au înțeles că era necesară – în limbajul scris din lucrările lor, ca și în relațiile cu specialiști din alte țări – utilizarea unei limbi internaționale pentru știință. În momentul actual al istoriei, japonezii și-au permis această „concesie” a propagării performanțelor lor tehnico-științifice prin folosirea cu precădere a limbii Americii, cu care întrețin relații speciale, de „odio – amore”: SUA este țara celor mai apropiate colaborări, dar și a celor mai acerbe concurențe cu Japonia. Ce va aduce viitorul din acest punct de vedere este dificil de prevăzut... Oricum, ceea ce observăm la noi este valabil pentru toate celelalte țări care „importă” produsele tehnico-științifice japoneze, dar le denumesc cu termeni anglo-americani.

Cum se prezintă elementele recente de sursă japoneză în cel mai cunoscut și mai răspândit dicționar al limbii române, DEX? Evident că nu putem avea pretenția absurdă ca toate lexemele inventariate mai sus să fie consemnate în DEX. În lucrarea de față le-am înregistrat pentru că am considerat că pentru istoria lexicului românesc orice „prezență”, la un moment dat, a unui cuvânt, cât de efemer, în limba noastră – fie creație autohtonă, fie termen provenit dintr-o limbă străină – poate avea o anumită semnificație cândva, într-un viitor apropiat sau îndepărtat.

În cele ce urmează ne vom referi exclusiv la cuvintele de proveniență japoneză înregistrate în prima categorie, desigur, fără a avea siguranța că toate se

vor impune definitiv în română. Dintre cei 19 termeni din prima categorie stabilită de noi, am întâlnit (în DEX 2) 6 cuvinte, și anume *haiku*, *ikebana*, *judoka*, *kabuki*, *kamikaze*, *saké*, situație care ne face să ne punem câteva întrebări. Cum, dacă aproape totdeauna, ca tip teatral, *kabuki* apare alături de *nô*, de ce acesta din urmă nu este consemnat în DEX? Să fie *kabuki* mai „cunoscut” decât *nô*? De semnalat că *nô* este cuprins într-un număr de 4 citate în DCR 2 – apărut, este adevărat, cu un an după DEX 2 –, dar nici un redactor al DEX-ului să nu fi văzut, în țara noastră, un asemenea tip de teatru sau să nu fi citit cronici despre *nô* începând cel puțin cu anul 1981? Greu de crezut! De asemenea, este curios că în DEX 2 nu apare *Hiroshima* care, în anii de tristă amintire '80, a căpătat semnificația „cartier din București supus demolărilor ordonate de Ceaușescu”, ca să nu mai vorbim de sensul din fizică al acestui cuvânt, consemnat în presă din anul 1975 și prezent ca atare în DCR în '82. La fel, fenomene sociale de tipul *yakuza* sau *karaoke* credem că și-ar fi putut găsi un loc în DEX. Semnalăm, cu această ocazie, că *yakuza* are în limba noastră o „vechime” de un sfert de secol (primele citate sunt din 1975!). În fine, nu putem fi decât surprinși că DEX nu a înregistrat termenul de sursă japonez cel mai cunoscut în momentul de față, *shogun*, care-și datorează fulgerătoarea răspândire (s-a adaptat perfect sistemului morfologic românesc, este prezent extrem de frecvent în paginile ziarelor noastre, a devenit chiar „poreclă” etc.) unui serial cu acest titlu prezentat la TV⁵. Considerăm că un dicționar ca DEX ar fi trebuit să cuprindă termeni ca cei de mai sus dacă ar fi dorit ca ediția sa din 1996 să rămână o „oglină” a epocii noastre... Aici se pot pune în discuție criteriile de introducere a cuvintelor „noi” în DEX; oare nu sunt elocvente folosirea lor în limba vorbită, prezență uneori frecventă în presă sau/și vechimea în limbă? (deși trebuie constatat cu regret că în țara noastră nu se manifestă o grijă susținută pentru datarea cuvintelor, preocupare majoră în operele lexicografice⁶ de pe alte meleaguri...).

În plus, trebuie atrasă atenția că din japoneză, în afară de o serie de elemente lexicale, ne-a parvenit și un sufixoid: acesta se manifestă atât în limbi din Apus, cât și în interiorul limbii române. Este vorba despre sufixoidul *-șima*, provenit din *Hiroshima* (în japoneză *shima* are sensul „insulă”, vezi mai sus), după tragica bombardare a acestui oraș, la 6 august 1945, cu prima bombă atomică; de atunci *Hiroshima* a devenit simbolul distrugerii realizate prin voința omului, iar *-șima* a „înzestrat” termenii alcătuiți în anii următori în lumea largă (*Euroshima* și *Terrashima*) și în țara noastră (*Ceaușima*) cu sensul său total negativ... (vezi Dimitrescu, *-șima*).

⁵ Romanul care a stat la baza serialului, *Shogun* de James Clavell, tradus în România în 1988 și în 1993 (realizatorul celei de-a doua traduceri a fost acuzat de plagiat – vezi Naș., 5 IV 2000, p. 12), nu a avut impactul cunoscut de serialul urmărit de mult mai multe persoane decât cele care au citit romanul scriitorului britanic...

⁶ Una dintre ultimele este *Grande dizionario italiano dell'uso* (de Tulio de Mauro, Torino, 1999), unde datării cuvintelor i se acordă o mare importanță.

În fine, câteva observații privitoare la cuvintele de altă origine decât cea japoneză, dar privitoare la realități japoneze sau create cu elemente ale limbii japoneze. Astfel *shintoist*, *shogunat* și *shogunal* se referă la realități japoneze: pornind de la termeni japonezi (*shinto*, *shogun*), limba franceză a „creat” cele trei lexeme prin derivație cu sufixe, așa încât la etimologia acestor cuvinte trebuie scris „din fr. (la *shogunat* se adaugă engl.) x”. Tot limbii franceze îi datorăm și substantivul *citocrom*, termen care nu conține nici un element japonez, dar se referă la o invenție japoneză în domeniul medicinei. Acesta provine din fr. *cytochrome*, înregistrat în mai multe dicționare ale limbii franceze, de exemplu în L, DHLFr. Ceva mai complicată este etimologia termenului *niponologie*, care, fie s-a creat după fr. *japonologie*, fie, într-o limbă străină, din *nipon* + *-ologie* și, în acest caz, neștiind exact care este limba în care s-a produs derivarea, notăm etimonul între // – //.

Doi termeni intră în categoria compuselor (*dorm moto-abuzu* și *hotel-capsulă*); dacă despre primul putem bănuși că este o creație pornind de la engl. *Dorm[itory]* + *moto* + *abuzu* (în jap. *basu* „autobuz” Le H, p. 994), pentru al doilea nu avem indicii exacte, așa că îl putem pune între // – //. Un tip special de compunere apare la termenul *benzoapă*, alcătuit dintr-un prefixoid provenit din substantivul *benz*(ină) și substantivul *apă*.

Trei termeni sunt formați cu prefixoide: *minifon*, *tehnopolis*, *teleguliver*. *Minifon*, cu un sens identic cu al fr. *baladeur* și engl. *walkman*, este alcătuit nu numai dintr-un prefixoid foarte „la modă”, *mini-*, dar și dintr-un sufixoid, *-fon*. La fel *tehnopolis*, din prefixoidul *tehno-* și din sufixoidul *-polis* (cf. fr. *tehnopole* PR 1983, deci înregistrat cu un an mai târziu decât *tehnopolis* (1982)). Termenul ușor glumeț *teleguliver* este alcătuit din prefixoidul arhicunoscut *tele-* și dintr-un nume propriu (*Guliver*), aici redus la un substantiv comun cu sensul „imens, uriaș”. În toate aceste trei cazuri, cum este greu de „detectat” limba căreia îi aparțin noile creații, etimologia lor trebuie dată între // – //.

Într-un singur caz nu avem de a face cu un cuvânt „format” într-o altă limbă pe baza unui termen japonez, ci, pur și simplu, cu adăugarea unui sens nou, tehnic, numelui propriu *Hiroshima*, devenit comun, *hiroshima*, probabil în engleza americană. Tot același termen a căpătat, de data acesta în mai multe limbi, sensul „dezastru realizat prin voință și mână de om”. Cu aceasta am ajuns la „extragerea” din același termen, devenit nume comun, a sufixoidului *-șima*, care apare la termeni creați în limbi străine, precum *Euroshima* sau *Terrashima*, și în română, *Ceaușima*. Vedem, deci, că nu numai în alte limbi s-au „construit” termeni noi pe baza unora japonezi, dar și în limba noastră.

Tot limba română, credem, este la baza creației cuvântului *tokiot* (analogic cu *fanariot*, *patriot*) și, probabil, și a substantivelor 1) *niponism*, care apare în titlul unei cărți despre Japonia scrise de un român (Florea Țuiu, *Niponism – de la doctrină la acțiune*, apărută la sfârșitul deceniului al 8-lea) și pe care nu l-am întâlnit într-o altă limbă străină și 2) *judocan* (format din *judoka* și *-an*, analogic cu *mohican*, *băcan*).

Sub beneficiu de inventar, până la proba contrarie, termenii *Ceașima*, *judocan*, *niponologie* și *tokiot* sunt neologisme create în română cu „material” japonez! În *Jurnal filozofic*, C. Noica observa, pe bună dreptate, despre limbă că rezistă „cât poate inventa” (București, 1990, p. 51). Din acest punct de vedere se poate afirma că româna are o putere de invenție enormă!

Nu putem încheia înainte de a spune ceva despre cum considerăm că ar trebui redactată etimologia unor cuvinte recente, cum sunt cele supuse discuției mai sus. Sigur că, cele mai multe, ne-au parvenit prin filiere străine, în majoritate prin franceză sau engleză. La „etimologie” însă credem că nu este suficient să se trimită la echivalentul din fr., engl. etc., ci să se menționeze undeva, de exemplu, la începutul articolului, „cuv. jap.”. În acest fel, oricine deschide un dicționar de tipul DEX-ului, de orice nivel cultural ar fi, află că, în timp ce *saké*, de exemplu, este un cuvânt de origine japoneză, dar ne-a parvenit prin limba franceză, *remaia* vine direct din limba franceză. Procedul actual, prezent în DEX, de a se nota, de exemplu, la *saké*, „din fr. *saké*”, și la *remaia*, „din fr. *remmailler*”, ocultează originea reală a celor două cuvinte, puse pe același plan... Desigur că în DEX nu trebuie făcută „etimologia etimologiei” – așa cum se procedează într-un dicționar exclusiv „etimologic” – dar notându-se, în paranteză, nu etimologia, ci doar limba de origine, se aduce, în plus, un element lingvistic necesar și se permite detectarea mentalității, a culturii, a civilizației căreia îi datorăm, de fapt, un termen. Propunerea noastră este de a se nota, în cazuri ca cele cercetate mai sus, încă de la începutul articolului lexicografic cuv. jap., iar la etimologie de a se preciza prin fr., engl. x (așa cum se procedează, de exemplu, în NZ). Numai în acest fel se pune de acord definiția întâlnită în DEX a unor termeni, care fac referire la „poezia japoneză” (*haiku*), la „teatrul tradițional japonez” (*kabuki*), la „luptător[ul] japonez” (*kamikaze*), la „băutura japoneză” (*saké*) cu originea reală a acestor cuvinte. Propunerea prezentă ar trebui extinsă și asupra altor termeni care, pătrunzând prin filiere diverse, conduc la îmbogățirea limbii române și la progresul cunoștințelor noastre în domenii cât mai variate. Iar în cazul unor elemente de sursă japoneză, indicarea în acest fel a originii înseamnă o incursiune într-un univers nou, care merită cu prisosință a fi cunoscut și explorat.

BIBLIOGRAFIE – ABREVIERI

- A. = „Adevărul”, ziar, București.
 adj. = adjectiv, adjectival.
 As. = „Formula AS”, revistă, București, după 1989.
 BD = Clarence L. Barnhart, Sol Steinmetz, Robert K. Barnhart, *The Barnhart Dictionary of new English since 1963*, Bronxville, New York, Evanston, San Francisco, London, 1972.
 C = „Curentul”, ziar, București, seria nouă, după 1989.
 cf. = confer.
 Cont. = „Contemporanul”, revistă, București.
 Cotid. = „Cotidianul”, ziar, București, după 1989.

- D. = „Dilema”, revistă, București, după 1989.
 DCR = Florica Dimitrescu, *Dicționar de cuvinte recente*, București, 1982.
 DCR 2 = Florica Dimitrescu, *Dicționar de cuvinte recente*, ediția a doua, București, 1997.
 DEX = *Dicționar explicativ al limbii române*, București, 1975.
 DEX 2 = *Dicționar explicativ al limbii române*, ediția a doua, București, 1996.
 Dimitrescu, O. = Florica Dimitrescu, *À l'occasion de la réédition du Dictionnaire româno-japonéz*, în RRL, 1974, nr. 6.
 Dimitrescu, -șima = Florica Dimitrescu, *Un suffixoid nou și rar: -șima*, în LL, XLV, 2000, nr. 1-2.
 DHLFr = *Dictionnaire historique de la langue française*. Sous la direction de Alain Rey, Paris, 1992.
 DMC = P. Gilbert, *Dictionnaire des mots contemporains*, Paris, 1980.
 DN 3 = Fl. Marcu, C. Maneca, *Dicționar de neologisme*, ediția a treia, București, 1978.
 DPN = M. Cortelazzo, U. Cardinale, *Dizionario di parole nuove*, 1964, Torino, 1986.
 EJ = *All Romanized English-Japanese Dictionary*, by Hyojun Romaji Kai, Tokio, 1996.
 engl. = limba engleză.
 Ev.z. = „Evenimentul zilei”, ziar, București, după 1989.
 Expr. Mag. = „Expres Magazin”, revistă, București, după 1989.
 Expres = ziar, București, după 1989.
 Fl. = „Flacăra”, revistă, București, înainte și după 1989.
 fr. = limba franceză.
 Gaz. sp. = „Gazeta sporturilor”, București, după 1989.
 I.B. = „Informația Bucureștiului”, ziar, înainte de 1989.
 it. = limba italiană.
 J = Hélène Cornerin, *Japon*, Paris, 1995.
 jap. = limba japoneză.
 JDC = Louis Frédéric, *Le Japon. Dictionnaire et civilisation*, Paris, 1996.
 L = *Lexis. Dictionnaire de la langue française* (direction de Jean Dubois), Paris, 1975.
 L 2000 = *Larousse 2000*, Paris, 1999.
 Le H = Michel Malherbe, *Les langages de l'humanité*, Paris, 1997.
 Le P = „Le Point”, numéro spécial Japon, 1435, 17 mars 2000.
 M = Samuel E. Martin, *Martin's Pocket Dictionary English-Japanese, Japanese-English*, Tokio, 1995.
 M. Avram, A. = Mioara Avram, *Anglicismele în limba română actuală*, București, 1997.
 M. Avram, *Compuse* = Mioara Avram, *Compuse de tip tematic în presa actuală*, în StUBB, Philologia, XLII, 1997, nr. 4.
 MC = P. Gilbert, *Dictionnaire des mots contemporains*, Paris, 1980.
 MD enc. = *Mic Dicționar enciclopedic*, București, 1993.
 Mod. = Alain Dupas/José Freches, *Modernissimots*, Paris, 1987.
 Naț. = „Național”, ziar, București, după 1989.
 n. pr. = nume propriu.
 NZ = *Il Nuovo Zingarelli, Vocabolario della lingua italiana di Nicola Zingarelli*, undicesima edizione a cura di Miro Dogliottie, Luigi Rosiello, Bologna, 1990.
 PL = *Petit Larousse*, Paris, 1990, 2000.
 PR = *Petit Robert*, Paris, 1996.
 Pr.R.TV = „Programul radio-tv”, revistă, București, înainte și după 1989.
 R.1. = „România liberă”, ziar, București, înainte și după 1989.
 R.lit. = „România literară”, revistă, București, înainte și după 1989.
 rom. = limba română.
 RRL = „Revue roumaine de linguistique”, Editura Academiei Române.
 Săpt. = „Săptămâna culturală a Capitalei”, revistă, București, înainte de 1989.
 Sc. = „Scânteia”, ziar, București, înainte de 1989.
 Sc.t. = „Scânteia tineretului”, ziar, București, înainte de 1989.

SCL = „Studii și cercetări lingvistice”, revistă, București, din 1950.

Sp. = „Sportul (popular)”, ziar, înainte și după 1989.

Walter, A. Fr. = Henriette Walter, *L'aventure des mots français venus d'ailleurs*, Paris, 1997.

„22” = revistă, București, după 1989.

*28 bis, Rue Pouchet
75017 Paris*